

MELLÉKLET

SABLON AZ INTERREG PROGRAMOKHOZ

CCI	[15 karakter]
Cím	Interreg A IPA III CBC Magyarország-Szerbia
Változat	
Első év	2021
Utolsó év	2027
Elszámolhatóság kezdete	
Elszámolhatóság vége	
Bizottsági határozat száma	
Bizottsági határozat kelte	
A programot módosító határozat száma	[20]
A programot módosító határozat hatálybalépésének dátuma	
A program hatálya alá tartozó NUTS-régiók	Csongrád-Csanád megye Bács-Kiskun megye Nyugat-Bácska (Zapadnobački upravni okrug) Észak-Bácska (Severnobački upravni okrug) Észak-Bánát (Severnobanatski upravni okrug) Dél-Bácska (Južnobački upravni okrug) Közép-Bánát (Srednjobanatski upravni okrug) Dél-Bánát (Južnobanatski upravni okrug) Szerémség (Sremski upravni okrug)
Ág	

1. Közös programstratégia: fő fejlesztési kihívások és szakpolitikai válaszok

1.1. Programterület (az Interreg C programok esetében nem szükséges)

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés a) pont és 17. cikk (9) bekezdés a) pont

Szövegmező [2000]

Az INTERREG-IPA Magyarország-Szerbia Határon Átnyúló Együttműködési Program (2021-2027) (a továbbiakban: Együttműködési Program, EP vagy Program) programterülete megegyezik a két ország közötti korábbi (2014–2020-as időszakra vonatkozó) együttműködési programhoz meghatározott programterülettel. Az érintett terület nagysága 34 335 km² (ami nagyobb, mint Belgium területe), ami 2,76 millió lakost jelent (Lettország lakosságával hasonló nagyságrendű). A határterület összesen 9 különálló területi egységet foglal magában (lásd a Mellékletben szereplő „1. sz. térkép: A programterület térképe” című ábrát), és az alábbi régiókra terjed ki Szerbiában:

- Nyugat-Bácska (Zapadnobački upravni okrug)
- Észak-Bácska (Severnobački upravni okrug)
- Észak-Bánát (Severnobanatski upravni okrug)
- Dél-Bácska (Južnobački upravni okrug)
- Közép-Bánát (Srednjobanatski upravni okrug)
- Dél-Bánát (Južnobanatski upravni okrug)
- Szerémség (Sremski upravni okrug)

illetve Magyarországon:

- Csongrád-Csanád megye
- Bács-Kiskun megye

A határterületet az Európai Unió és a schengeni térség 174,72 km hosszú külső határa osztja két részre.

1.2. Közös programstratégia: a legfontosabb közös kihívások összefoglalása, figyelembe véve a gazdasági, társadalmi és területi eltéréseket és egyenlőtlenségeket, a közös beruházási igényeket és a más támogatási programokkal és eszközökkel való kiegészítő jelleget és szinergiákat, a korábbi tapasztalatokból levont tanulságokat, valamint azon makroregionális stratégiákat és tengermedence-stratégiákat, amelyek esetében a programterületet részben vagy egészben egy vagy több stratégia fedi le.

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés b) pont és 17. cikk (9) bekezdés b) pont

Szövegmező [50 000]

1.2.1 A legfontosabb közös kihívások összefoglalása

Területi kihívások

A területi kohézió esetében a legnagyobb kihívást a határon átnyúló tájak és funkcionális várostérségek közös jellemzői, illetve az ezekből adódó problémák, és a határ gyenge áteresztőképessége jelenti, ami megnehezíti a fenntarthatóság és a funkcionális integráció határon átnyúló megvalósítását. A határon átnyúló tájak esetében elsősorban az éghajlatváltozással, a mezőgazdasággal és környezetvédelemmel kapcsolatos problémák igényelnek közös megoldásokat a védelem, a megelőzés, a negatív hatások mérséklése és a tájgazdálkodás terén. Annak ellenére, hogy a határon átnyúló közlekedés erősítésében hatalmas lehetőségek rejlenek, jelenleg mind az áru-, mind a személyforgalom korlátozott, mivel sem a kemény, sem a puha infrastruktúra nem megfelelő: nincs elegendő számú és kapacitású határátkelő, és hiányoznak a multimodális tömegközlekedési kapcsolatok is. A területi kohézió támogatását a funkcionálisan összekapcsolt városi hálózat és a határon átnyúló vonzásokörzetek biztosíthatják, ahol közös városüzemeltetés és -fejlesztés valósítható meg.

Környezetvédelem és környezeti fenntarthatóság

A természeti táj tagolódása szerint a terület a határon átnyúló Kárpát-Pannon térséghez tartozik. Tájszerkezet szempontjából az Alföld természetföldrajzi középtájakait (mezőregióit) legtöbb esetben közigazgatási határok tagolják kisebb részekre, amelyek tovább nehezítik a környezeti fenntarthatóság kezelését. Azt is hangsúlyozni kell, hogy a határregiót meghatározó legtöbb középtáj maga is határon átnyúló földrajzi egység. Ez a tájalkotó tény tekinthető a programterület egyik legfontosabb kohéziós tényezőjének. A közös igazgatást és védelmet igénylő határon átnyúló mezőregiók közé tartoznak az Alföldi-Dunamente/Podunavlje, az Alsó-Tisza-síkság/Potiska ravnica, a Bácskai síkvidék/Bačka ravnica, a Homokhátság és a Maros-hordalékkúp/Moriška aluvijalna ravan térségek. A tájvédelmi körzetek és természetvédelmi területek esetében az inkluzív gazdasági működés megteremtéséhez elengedhetetlen az együttműködés, különösen a turizmussal összehangolva. Olyan fenntartható megoldásokra van tehát szükség, amelyekkel nem csak az élőhelyek védelme, de például az (öko)turizmusban új munkahelyek teremtése és képzési programok kialakítása is biztosítható. A környezetvédelem, a gazdálkodás és fenntartható turizmusfejlesztés szempontjából kiemelkedő biodiverzitású területek közé tartoznak – egyebek mellett – a Kiskunsági Nemzeti Park, a Kőrös-Maros Nemzeti Park, a Fruška Gora Nemzeti Park, a Felső-Dunamellék Természetvédelmi Rezervátum, a Slano Kopovo Természetvédelmi Rezervátum, a „Selevenjske pustare” Természetvédelmi Rezervátum és a Predeo Izuzetnih Odlika "Subotička peščara" egyes részei. A veszélyeztetett fajok, a természetes növénytakaró és állatvilág zsugorodása, valamint a vándorló vadállomány védelme is közös fellépést igényelnek.

Mivel a régió nagy része alkalmas mezőgazdasági művelésre, így a határrégió túlnyomórészt mezőgazdasági hasznosítású földterület. A mezőgazdasági hasznosítású földterületek növekedése az elmúlt két évszázadban negatív hatással volt mind a természetes növényzetre, mind a biológiai sokféleségre. A természeti területeknek elenyésző része maradt csak érintetlen (pl. a Duna- és a Tisza menti vizes élőhelyek). Az őshonos növényzet és a természetes élőhelyek zsugorodása mellett a fennmaradó természeti területeken is kedvezőtlen folyamatok indultak el (pl. a vizes élőhelyek kiszáradása). Az elmúlt évtizedekben tapasztalható éghajlatváltozás és emberi tevékenység következtében a növényzet degradációja, illetve átalakulása az idegenhonos inváziós fajok betelepülésében és terjedésében is tetten érhetővé vált.

A természeti örökség tekintetében jelentős párhuzamokat és fejlesztési lehetőségeket találunk a vizsgált területen. A régió különösen releváns és nagy jelentőséggel bíró természeti értékei közé tartoznak a szikes tavak és nádasok, a homokdombok és -dűnék, valamint Európa egyik legnagyobb vizes élőhelye a Duna és a Száva mentén ártéri erdővel, lápokkal, mocsarakkal, valamint időszakosan vagy állandóan vízzel borított nádasokkal. A biogeográfiai régiók, illetve a szomszédos természetvédelmi területek határon átnyúló jellege miatt különösen fontos, hogy intenzívebb együttműködés valósuljon meg a természeti értékek, élőhelyek, vándorló fajok és a különböző védett területek biológiai sokféleségének közös védelme érdekében, mind természetvédelmi, mind gazdálkodási intézkedések végrehajtásával.

Az éghajlatváltozás az Alföldet – a programterület központi régióját – is súlyosan érinti. Ennek egyik következménye, hogy a régió öntözési potenciálja egyre szélsőségesebb mintát mutat. A hőmérséklet növekedésével párhuzamosan az éghajlatváltozás csökkenő csapadékmennyiséggel jár.

A határrégiót nemcsak érinti, hanem kifejezetten sújtja is az éghajlatváltozás, illetve annak negatív hatásai. Mivel az aszályok száma és súlyossága a jövőben várhatóan növekedni fog, az alkalmazkodás egyre nagyobb szerepet kell, hogy kapjon, különösen az aridifikáció (aszályosodás) kapcsán (pl. aszályok, erdőtüzek, csökkenő talajvízszint és romló talajvízminőség miatt). Az aszályok gyakorisága a vizsgált területeken az 1962 és 2011 között eltelt 50 évben folyamatosan növekedett. A növekvő gyakoriságon túl az időszak második felében a szélsőséges aszályok is egyre jellemzőbbé váltak.

Az aridifikáció mellett a csapadék elosztásban tapasztalható növekvő szélsőségek is súlyos gondokat okoznak. Míg a csapadékos napok száma csökken, az extrém csapadékos napok száma növekszik. Ez a tendencia a határ mindkét oldalán negatívan érinti a mezőgazdasági ágazatot, növeli a talajeróziót, és komoly kockázatot jelent az árvízvédelmi rendszerekben. Ma már mind a hidrológiai események (pl. áradások, belvizek), mind a szélsőséges meteorológiai jelenségek (pl. hirtelen felhőszakadások, viharok, jégesők) növekvő gyakorisága és intenzitása komoly kihívást jelent. Éppen ezért elengedhetlenné vált a vízgazdálkodás és a vízügyi védekezés jobb összehangolása, a végrehajtott projektek és eredmények további fejlesztése, és a különböző érdekelt felek – a katasztrófavédelem és a vízügyi irányító szervek – közötti intézményi szintű együttműködés.

Az előzőekben bemutatott súlyos jelenségek, különösen az aszályok és a belvizek, amelyek egymást követő években vagy akár ugyanabban az évben is előfordulhatnak, komoly kihívást jelentenek a régió számára. A klímaváltozással és a hidrológiai szélsőségekkel kapcsolatos kihívások esetében pedig különösen fontos az alkalmazkodás.

A legkedvezőbb megoldásoknak az integrált, vízgyűjtő-alapú megoldások tűnnek. Következésképp elengedhetetlennek tűnik egy összehangolt vízminőség-ellenőrző rendszer, illetve (pl.: az aszályokból, áradásokból, extrém hidrológiai eseményekből, ivóvíz szennyezésből eredő) környezetvédelmi és egészségügyi kockázatokat összefogó hidrológiai adatbázis kialakítása, az ivóvízkészlet-gazdálkodás legjobb gyakorlatainak megosztása, az ivóvízszennyezés megelőzésére irányuló korrekciós intézkedések megvalósítása, valamint a víztározó és beszivárogtató tározók közös tervezése.

A negatív folyamatok nem csak a határon átnyúló természeti környezetre és természeti erőforrásokra, de a mezőgazdasági, kertészeti és erdészeti termelési alapokra is hatással vannak. A gyenge alkalmazkodási képességek következtében egyrészt emelkednek a termelési költségek, másrészt az éghajlatváltozás miatt egyre kedvezőtlenebbé váló időjárási körülmények miatt az erősen időjárás függő gazdasági tevékenységek is egyre nagyobb kockázatnak vannak kitéve. A jobb alkalmazkodási technikák kialakításához alapvető fontosságú a vízgazdálkodási infrastruktúrára, a földhasználatra (beépített területek, vasutak, autópályák), az átgondolatlan természetésre, illetve a megfelelő agrártechnológiára vonatkozó átfogó intézkedési keretek további támogatása.

Annak ellenére, hogy a geotermikus- és napenergia, valamint a biomassza alkalmazása komoly lehetőségeket kínálnak, ezek kihasználtsági szintje még mindig alacsonynak mondható.

A településhálózat térszerkezete

A településhálózat egyik fő jellemzője a határ menti régió nagyobb településsűrűsége. Számos elővárosi területet kettészeli a határ, ami akadályozza a határon átnyúló funkcionális együttműködést és bizonyos városi szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A funkcionális fejlesztés lehetséges együttműködési tengelyei a következők: a Tisza/Tisa keleti partján fekvő folyóparti városok csoportja, pl. Szeged, Kanjiža (Magyarkanizsa), Senta (Zenta) és Bečej (Óbecse), a középső területen a Kecskemét-Kiskunfélegyháza-Subotica (Szabadka)-Novi Sad (Újvidék) tengely, míg a keleti részen a Duna mentén Baja, Sombor (Zombor) és Apatin. Különösen a fent említett területeken fontos lenne közös, területileg integrált (intelligens) megoldások alkalmazása. A közösségi közlekedés, a kulturális, oktatási és egyéb szolgáltatásokat lefedő funkcionális integráció és közös irányítás terén a Szeged-Subotica (Szabadka) tengely közös funkcionális városi térsége rendelkezik a legnagyobb potenciállal.

A közelmúlt kétoldalú megállapodásai és az egészségügyi ellátás innovatív elképzelései ellenére a határon átnyúló kölcsönös betegmigráció kialakítása, illetve megszervezése nem valósult meg; helyette ellenőrizetlen, egyoldalú betegvándorlás figyelhető meg a magyar fekvőbeteg-ellátó intézmények irányába.

Közlekedési kapcsolatok

A határrégió az együttműködés fontosabb aspektusaiból két páneurópai közlekedési folyosón keresztül képes profitálni: Mind a VII. folyosó (a Duna), mind a X. folyosó (Budapest-Belgrád-Niš-Thesszaloniki/Szófia) áthalad a határrégióon, és egyúttal egyesíti is azt.

Az áteresztőképességet és a határon átnyúló együttműködést azonban a schengeni térség és az EU külső határán bevezetett szigorú határrendszer akadályozza. A transznacionális jelentőségű közlekedési útvonalak miatt a határátkelőhelyek gyakran túlterheltek a Balkán és Nyugat-Európa közötti tranzitforgalom és vendégmunkások növekvő és tömeges áramlása miatt. A határátkelőhelyek időszakos túlterheltsége miatt mindenképpen szükség van a határon jellemző várakozási idő csökkentésére. Sok átkelőhelyen az átengedőkapacitás a rövidebb nyitvatartási idő, a közlekedési módok korlátozása, valamint a határellenőrzési eljárásokból adódó hosszú várakozási idő miatt gyengébb a szükségesnél.

Közvetlen, határon átnyúló vasúti tömegközlekedés nem működik. A határrégióon belül a vasúti forgalom hiánya különösen Baja és Sombor (Zombor), valamint Subotica (Szabadka) és Szeged között érezhető, annak ellenére, hogy a vasúti pályák és a lehetőségek is rendelkezésre állnak. Hasonlóan komoly potenciállal rendelkezik a szegedi, szabadkai és bajai agglomerációkat összekötő határon átnyúló multimodális tömegközlekedési integráció is.

Még mindig nagy az igény a kerékpárutakra, különösen a meglévők összekapcsolása révén, mellyel létrejöhetne egy határt átlépő, kiterjedt fő/gerinchálózat, és kialakításra kerülhetnének az ehhez kapcsolódó infrastruktúraelemek. Ezen a téren már eddig is történtek komoly fejlesztések, azonban a kerékpárszolgáltatásokba és egyéb háttérleléstényekbe történő beruházások nagyrészt még mindig hiányoznak.

Területi kohézió szerinti funkcionális területek

- Tájegységek: a természeti adottságaik és lakosságuk társadalmi-gazdasági jellemzői alapján hasonló és határon átnyúló tulajdonságokkal rendelkező középtájak (mezőrégiók) (nevezetesen Alföldi-Dunamente/Podunavlje, Bácskai síkvidék/Bačka ravnica, Alsó-Tiszasíkság/Potiska ravnica, Maros-hordalékkúp/Moriška aluvijalna ravnica, Homokhátság).
- Az éghajlatváltozás által sújtott, veszélyeztetett területek: ide tartoznak a normalizált differenciált aszályindex (NDDI) alkalmazásával a WATER@RISK projekt alapján meghatározott aszályos területek, ahol az NDDI-anomáliákat illetően az 1,0 feletti tartomány aszályt jelez. Szintén ide sorolhatóak az árvíz kockázattal sújtott területek, ahol a folyók árvíz kockázata vagy magas (6-10 ezer), vagy nagyon magas (10 ezer felett), ami azt jelenti, hogy az ezer lakosra jutó érintettek száma igen jelentős.
- Víztestek: talaj- és felszíni vízkészletek lehetnek határon átnyúló jellegűek, így különösen a folyók vízgyűjtő területei, a tározók, a tényleges folyók és mellékfolyók.
- Természeti örökségek: természeti értékekben gazdag területek hálózata, például a különböző természetvédelmi területek.
- Megújuló energiaforrásokban gazdag területek: a határon átnyúló megújuló energiaforrások egyik legmegfelelőbb térbeli formátumát a geotermikus rendszerek és tározók jelentik. A geotermikus energiában leggazdagabb területek azok, ahol a hőáram átlagos értéke meghaladja a 100 kW/m²-t, és a kéreg vastagsága kevesebb, mint 25 méter. Funkcionális területnek minősülnek azok is, amelyekre jelentős mennyiségű napsugárzásból származó bioenergia jellemző.
- Közlekedési tengelyek: az érintett országok államhatárán áthaladó fontos közlekedési infrastruktúra. Olyan útvonalak és szolgáltatási vonalak, amelyek határon átnyúló jellegükből adódóan átfogó hálózatot alkotnak (pl. Subotica (Szabadka)-Csikéria-Bácsalmás-Baja vonal, a Baja és Sombor (Zombor) közötti vasútvonalak).

- Határon átnyúló tömegközlekedési hálózatok: intercity és elővárosi közlekedési kapcsolatok lehetséges hálózatai, pl. Szeged, Subotica (Szabadka) és Baja környékén.
- Határszakaszok és határátkelőhelyek: a határ közelében lévő azon határszakaszok (30 perc utazási távolságon belül), ahol nem áll rendelkezésre megfelelő számú határátkelő, vagy ahol a határinfrastruktúra sűrűsége a teljes határszakaszhoz képest az átlag alatt marad. Emellett azok a határátkelők, ahol olyan közös problémákat kell megoldani, mint a csúcsidőszakokra jellemző extrém forgalom, a szűk keresztmetszetek megszüntetésének szükségessége, hosszú várakozási idők, kapacitásbővítés és a határellenőrzési eljárások felgyorsítása.
- Elszigetelt tanyák és egyéb, funkcióhiányokkal küzdő vidéki területek: olyan területek, ahol a lakott területen kívül élő lakosság aránya meghaladja a 10%-ot, és/vagy a (központi) városi funkciók száma alacsony, azaz a funkcionális komplexitás alacsony. Ezek a területeken általában alig érhetők el, vagy alig kerülnek igénybe vételre városi szolgáltatások.
- Elővárosok és funkcionális várostérségek (FVT-k): központi városi magok, valamint a funkcionális várostérséget alkotó határon átnyúló elővárosi- és hatásterületek (FVT-k, lásd a „Települési funkciók eloszlása a határ régióban az elővárosok/gravitációs zónák és az érintett városközpontok feltüntetésével” című ábrát). Jelenleg ez 36 várost jelent, amelyek a határon átnyúló funkcionális városi együttműködésben a legnagyobb lehetőséget kínálják.
- Kórházak, mentőállomások és azok szolgáltatási területei: azok az intézmények, amelyek a határtól legfeljebb 90 percre helyezkednek el, és legfeljebb 30 perces utazási idővel számolva az államhatárt elérő szolgáltatási területekkel rendelkeznek. Az egészségügyi intézmények hálózata az ilyen funkcionális területek építőköveinek tekinthetők. Funkcionális területek lehetnek azok a területek is, ahol a határ különböző oldalán élő lakosság hasonló egészségügyi jellemzőkkel bír.

Területi kohézióhoz kapcsolódó közös beavatkozási igények

A beruházási igények leírásának összegzése során – a jobb megértés érdekében – a rövid leírásokat az egyedi célkitűzések szerinti bontásban soroljuk fel (a kiválasztott egyedi célkitűzések (SO) félkövér betűkkel szedve láthatók, és részletesebben is bemutatásra kerülnek).

- 2. szakpolitikai célkitűzés, ii. egyedi célkitűzése: Közös felkészülés a megújuló energiaforrások fenntartható és hatékony felhasználására

• 2. szakpolitikai célkitűzés iv. egyedi célkitűzése:

o Az éghajlatváltozáshoz – ezen belül is különösen az aszályosodáshoz, a szélsőséges időjárási eseményekhez és az egyenlőtlen csapadékeloszláshoz – való közös alkalmazkodást és a káros hatások mérséklését segítő összehangolt intézkedések

o A fenntartható mezőgazdasági termelés érdekében hozott közös intézkedések

o A víztestekkel kapcsolatos kockázatmegelőzés, különös tekintettel az éghajlatváltozás hatásaira

o Közös vízgazdálkodás (elsősorban a vízhozamokhoz kapcsolódó intézkedések)

2. szakpolitikai célkitűzés v. egyedi célkitűzése: közös vízgazdálkodás és védekezés

• 2. szakpolitikai célkitűzés vii. egyedi célkitűzése:

- o A közös természeti értékekkel, élőhelyekkel, természetvédelmi területekkel kapcsolatos együttműködés erősítésének szükségessége
- o A növényzet degradációjának és átalakulásának, valamint az idegenhonos inváziós fajok terjedésének megállítására vagy visszafordítására irányuló intézkedések
- o Közös, integrált tájgazdálkodás szükségessége
- o Közös vízgazdálkodás (elsősorban a vízminőséghez kapcsolódó intézkedések)
- 3. szakpolitikai célkitűzés iii. egyedi célkitűzése: Az új közlekedési infrastruktúra támogatására szolgáló tervek és tanulmányok közös elkészítése; A határon átnyúló hálózatokba integrálható új kerékpárutak közös létrehozása
- 5. szakpolitikai célkitűzés i. egyedi célkitűzése: Az intelligens város koncepcióba illeszkedő közös kezdeményezések és megoldások
- 5. szakpolitikai célkitűzés ii. egyedi célkitűzése: Határon átnyúló városi szolgáltatások közös fejlesztése és biztosítása a határmenti elővárosok és funkcionális várostérségek részére
- 4. szakpolitikai célkitűzés iii. és iv. egyedi célkitűzése: Tudásmegosztás és közös képzések
- 2. Interreg-specifikus célkitűzés:
 - o A határátkelőhelyek infrastrukturális és műszaki szűk keresztmetszeteinek felszámolása az áthaladási kapacitás növelése érdekében
 - o A határátkelőhelyek biztonságának kiépítése és korszerűsítése

Gazdasági kihívások

A gazdasági kohézió miatt a legtöbb kihívás és fejlesztési igény elsősorban a balkáni kapufunkció helyzeti energiájának, illetve a Budapest-Belgrád tengely földrajzi elhelyezkedésének továbbra is gyenge kihasználásából adódik, tekintettel Szerbia uniós csatlakozására is. Ezeknek az energiáknak a jobb kihasználásával elérhetővé válnának a gazdasági infrastruktúra, a kikötők, a főbb gazdasági tevékenységek, a többnemzetiségű lakosság, illetve a négy szféra képviselőinek közös vagy egymást kiegészítő jellemzőiből adódó szinergiák. A kedvezőtlen gazdasági struktúra, az alacsony hozzáadott érték és a nem megfelelő örökségkezelés mind-mind javítható lenne az üzleti kapcsolatok átfogó fejlesztésének támogatásával, pl. a határrégióon belüli turisztikai célpontok, ipari-logisztikai övezetek, beszállítói hálózatok és értékláncok létrehozásával.

Gazdasági logisztika

A programterületen belül 35 ipari övezet és 20 logisztikai központ működik. A keleti dinamikus térségben található magyar oldalon Szeged, Hódmezővásárhely, Kistelek, Makó, Röske, Tompa, Klárafalva, Nagylak, míg szerb oldalon Subotica (Szabadka), Ada, Bečej (Óbecse), Horgoš, Senta (Zenta), Kanjiža (Magyarkanizsa), Bačka Topola (Topolya) ipari parkjai és logisztikai övezetei. A programterület nyugati oldalán – Baja, Kiskunhalas, Subotica (Szabadka), Kula (Kúla) és Sombor (Zombor) esetében – nem áll rendelkezésre elegendő kapacitás.

A határrégióban számos, logisztikai célokra alkalmas kikötő található (Szeged, Baja, Novi Sad (Újvidék), Bogojevo (Gombos), Bačka Palanka (Bácspalánka), Beočin (Belcsény), Belgrád, Pančevo, Sremska Mitrovica (Szávaszentdemeter), Senta (Zenta)). A rakományok növekvő mennyisége mellett jelentős különbségeket találunk az egyes kikötők műszaki és munkaerő kapacitásai közötti is. Ezek olyan nem összehangolt, illetve olykor párhuzamos jellemzők, amelyek megnehezítik a határon átnyúló együttműködést.

Gazdasági szerkezet

A határrégió gazdaságában jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság. A mezőgazdasági termelés komoly múltra tekint vissza, és történelmileg meghatározó szerepet játszott a programterület gazdaságának fejlődésben és biológiai sokféleségének alakulásában. A régió napjainkban is Európa egyik fő mezőgazdasági termelő területe. Az agrár ágazat súlya a regionális gazdaságban mindkét ország esetében meghaladja a nemzetgazdaságra jellemző átlagot (HU: a teljes GVA 4,5%-a; RS: 7,3%). Olyannyira, hogy ez az arány valamennyi vizsgált megye és körzet esetében kétszer-háromszor magasabb (pl. Zapadnobački Okrugban 25,1%-kal), mint az adott országra jellemző ágazati arány.

Bizonyos gyümölcsök (pl. őszibarack, cseresznye, szilva) és zöldségek (pl. paradicsom, burgonya, piros- és fűszerpaprika) esetében a termelés arányait tekintve mind a szerb, mind a magyar programterületen magasabb, mint ami a nemzeti terméshozam ismeretében várható lenne. A határrégió hasonlóan kiemelkedő ágazata a borászat. A szőlőtermesztésnek komoly hagyománya van a határ mindkét oldalán. Ezt bizonyítják azok a kiterjedt – transznacionális jelentőségű – szőlőültetvények is (pl. Magyarország legnagyobb borvidéke, a Kiskunság), amelyek Bács-Kiskun megyében az összes mezőgazdasági terület átlagosnál nagyobb részét teszik ki, és amelyek országos szinten is a legnagyobb méretű és a legnagyobb hozamú magyarországi szőlőtermelő területnek minősülnek, csakúgy mint Szerbiában a Južnobanatski Okrug (dél-bánsági körzet) és a Sremski Okrug (szerémségi körzet). Nem meglepő tehát, hogy

a határon átnyúló agrár-ipari együttműködés történelmileg meghatározó szerepet játszott és játszik ma is.

A növénytermesztés, kertészet és szőlészet területén tapasztalható kimagasló eredmények ellenére is maradtak kiaknázatlan agrár lehetőségek. Az éghajlatváltozás és a fokozódó piaci verseny mindkét fél számára hasonló kihívásokat tartogat. Ezért van különleges jelentősége a tudásmegosztásnak, legyen szó az állattenyésztés terén végzett kutatásokról, vagy az éghajlatváltozás hatásainak technológia-alapú mérsékléséről.

A vezető szerepet ezzel együtt is az ipar tölti be (30,2%-os bruttó hozzáadott értékkel (GVA)) a vizsgált régióban. Ennek okát mégsem a hosszú múltra visszatekintő iparos hagyományokban, hanem a lassú terciarizációban és magasabb hozzáadott értékű tevékenységek hiányában kereshetjük. Az alacsony hozzáadott értéktermelés mögött a félkész vagy alacsony feldolgozottságú termékek még mindig magas aránya és a feldolgozás alacsony szintje áll.

Az ipari termelésben egyaránt találhatunk közös jellemzőket (élelmiszeripar) és kiegészítő jellemzőket (HU: autóipar, gumi-, műanyag- és építőanyagipar, gépgyártás és elektromos berendezések gyártása; RS: textil-, bőr-, ruházati ipar és fémfeldolgozás).

A gazdasági szervezeten belül a nem-ipari és nem-mezőgazdasági tevékenységek aránya rendkívül alacsony, annak ellenére, hogy a digitalizáció, az IKT-ágazat és a kreatív iparágak is komoly növekedési potenciállal rendelkeznek. A határgazdaságot azonban gyengén fejlett szolgáltatási szektor jellemzi, különösen az üzleti, pénzügyi, és tudományos szolgáltatások, a tájékoztatás és a kommunikáció területén.

Kutatás-fejlesztés és innováció

A vizsgált régió legnagyobb része nem nevezhető kimagasló tudás- és technológia-vezérelt területnek, mivel a GDP viszonylag kis hányada (1,2%-a) áramlik csak kutatás-fejlesztési tevékenységekbe, azzal együtt, hogy különösen Szegeden (Magyarország) és Újvidéken (Szerbia) komoly kapacitással és jelentőséggel bíró érintettek is működnek.

A kapcsolódó területi-statisztikai régiók egyike sem rendelkezik nagy számban magas képzett munkaerővel, ami megnehezíti egy virágzó innovációs ökoszisztéma kialakulását. A technológia-alapú, tudásintenzívebb fejlesztési modellnek megfelelő gazdasági szerkezetátalakítás hosszú és lassú folyamat; ezt mutatja az is, hogy jelenleg még viszonylag alacsony számú munkavállaló dolgozik technológiai, vagy IKT ágazatokban.

A programterület tehát egyelőre inkább jellemezhető olyan technológiakövető régióként, ahol alacsonyabb a technológiai iparágak aránya, és mind tudástermelésben, mind tudásátadásban elmaradás mutatkozik. A határon átnyúló intelligens szakosodás azonban stabil alapokra építhet – köszönhetően a két fél közös és egymást kiegészítő gazdasági struktúráinak. A tudásmenedzsment és tudástranszfer fejlesztése tehát nemcsak a K+F+I tevékenységeket ösztönözné, hanem magasabb hozzáadott érték előállítását is elősegítené.

Gazdasági kapcsolatok

A külkereskedelmi kapcsolatok 2012 és 2019 között alapvető fejlődésen mentek keresztül, a növekedést azonban a határ menti régió csak elenyésző mértékben tudta kiaknázni.

A határzóna olyan terület, amely a Balkán kapujának tekinthető. A földrajzi elhelyezkedésből adódó előny gazdasági felhasználását azonban még mindig korlátozza a technológiai fejlődés elmaradása, az üzleti kapcsolatok, valamint a megfelelő készségfejlesztés és képzések támogatásának hiánya.

Számos kiaknázatlan lehetőséget kínál például a határon átnyúló tőkeáramlás megerősítése úgy, hogy az ne pusztán a kölcsönös beruházások növelését jelentse, hanem a tőke hatékony becsatornázását a vizsgált határrégióba.

Kultúra és idegenforgalom

A nemzeti örökségek terén a meglévő épített elemek igen komoly kompatibilitást mutatnak. Számos közös és egymást kiegészítő jellemzőt fedezhetünk fel a régészeti feltárások során előkerült örökségi elemekben az újkőkortól a római korig (különösen a Szerémségben), az építészeti és történelmi örökségben a középkortól az oszmán kor előtti időszakig, illetve a barokk korig (pl. templomok és kolostorok), egészen a 19. század végén illetve a 20. század elején jellemző épített örökségig. A közös jellemzők mellett ugyanakkor mindkét ország esetében tetten érhetők kiemelkedő, egyedi helyi sajátosságok is, többek között a szecessziós épületekben (pl.: Szabadkán, Szegeden) és a falusi-népi építészeti formákban (pl. a tanyavilágban).

A tárgyi örökségen kívül a szellemi kulturális örökség elemeit is érdemes számon tartani, különös tekintettel a kézművességre, a kreatív iparágakra és egyéb regionális vagy országos jelentőségű értékekre. Míg a klasszikus kulturális területeken, például a népi iparművészetben jelentős fejlődés és együttműködés volt tapasztalható, a modern kreatív iparra kevés figyelmet fordítottak. A 2014 és 2020 közötti programidőszakban az együttműködés tematikáját elsősorban a bábszínházi/gyermekszínházi és filmfesztiválokhoz kapcsolódó tevékenységek határozták meg. A kulturális szervezetek együttműködése pedig főként a nézőszám növelését, az oktatás támogatását, a tájékoztatást, a tevékenységek promócióját és a tapasztalatcserét szolgálta. Sajnos a régióban a kortárs és a modern művészetek területén nincs a kulturális szervezetek között stratégiai, fenntartható és fejlődő együttműködés. Hasonlóan jelentős probléma a kapcsolatépítési tevékenységek hiánya is.

Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy az örökségi elemek nem kizárólag a határ mindkét oldalán élő magyarokra vagy szerbekre jellemzők, hanem a többnemzetiségű Vajdaságban és a Dél-Alföldön élő egyéb népcsoportokra is. Erre a kulturális sokszínűségekre és a többnemzetiségű háttérre építve bőven adódnak további kiaknázható lehetőségek. A kohéziót azonban gyengíti a még mindig alacsony szintű együttműködés és az összehangolt, intézményesített közös irányítás hiánya. Hiába vannak tehát lehetőségek, néhány közös projekt és a korábbi együttműködések ellenére az örökségi elemeket ritkán fejlesztik turisztikai termékekké, és kevés kapcsolódó szolgáltatást került létrehozásra. A gyenge kihasználtság miatt a turisztikai forgalom mindkét irányba alacsony intenzitású.

Szeged és környéke – mint úticél – magasabb kihasználtsága a határ szerb oldalára is hatással van, de ez a hatás fordítva nem létezik. A programterületbe tartozó Dunamenti kistérség területe a kiváló adottságok ellenére turisztikai szempontból a környék eredményeihez képest a határ mindkét oldalán kihasználatlan. Egy másik fontos különbség a két oldal között, hogy míg a Tisza/Tisza kistérség turisztikai szempontból viszonylag sikeres a magyar oldalon, addig a Tisza/Tisza úticélként gyakorlatilag kiaknázatlan a szerb oldalon, kivéve a határhoz legközelebb eső rövid szakaszt.

A határon átnyúló turizmus rendkívül kevés helyszínrre koncentrálódik. A Mórahalmi járásban az összes külföldi vendégéjszaka 50,6%-a Szerbiából származik, míg a Szegedi járás esetében ez az arány 17,5%. A programterület magyar oldalán a szerb turisták túlnyomó többsége Szegeden, Mórahalmon vagy Kecskeméten száll meg. Ezzel szemben a magyar turisták kedvelt úticéljai (Szabadka vagy Újvidék kivételével) a Vajdaságon kívül vannak, de nagy számban haladnak át turisták a határmenti régió miközben mediterrán üdülőhelyekre tartanak. A határmenti régióba irányuló turizmus legnagyobb részét a kulturális turizmus (fesztiválok, vallási és szecessziós épületek látogatói), az egészségturizmus (ezen belül is a termál- és wellnessfürdők, illetve a magyar egészségügyi létesítmények látogatói) valamint a gasztroturizmus teszi ki, miközben az aktív turizmusban, az ökoturizmusban, a tengeri turizmusban, a vadászatban és horgászatban, a falusi turizmusban rejlő lehetőségek kihasználatlanok maradnak.

A határmenti régió turizmusának úticél-szintű szervezése, irányítása korábban kevés figyelmet kapott. A határrégió Turisztikai Desztinációs Menedzsment (TDM) irodái és egyéb turisztikai szervezetei nem működtetnek határon átnyúló szervezeteket, hálózatokat a turizmus fellendítésére, részben a különböző szervezeti struktúrából adódóan.

Gazdasági kohézió szerinti funkcionális területek

- **Határon átnyúló ipari-logisztikai övezetek:** olyan zónák, amelyekre ipari parkok, logisztikai központok, ipari övezetek, üzleti parkok és szabad zónák sűrű hálózata jellemző, Magyarországon különösen Szeged, Hódmezővásárhely, Kistelek, Makó, Rösztke, Tompa, Klárafalva, és Nagylak, míg Szerbiában Subotica (Szabadka), Ada, Bečej (Óbecse), Horgoš, Senta (Zenta), Kanjiža (Magyarkanizsa), és Bačka Topola (Topolya) körzetében.
- **Kikötők és transznacionális vízi utak:** olyan közös, illetve egymást kiegészítő kapacitással rendelkező kikötők, amelyek határon átnyúló relevanciával rendelkeznek, így különösen a Baja, Dunavecse, Novi Sad (Újvidék), Apatin, Bogojevo (Gombos), Bačka Palanka (Bácspalánka), Beočin (Belesény), és Pančevo dunai kikötői, valamint Szeged és Senta (Zenta) tiszai kikötői.
- **A Balkán kapuja:** a határövezet azon részei, amelyek nemcsak a logisztika, hanem más tevékenységek esetében is nemzetközi üzleti kapcsolatok központjaként működhetnek. A határon átnyúló üzleti kapcsolatok és hálózatok olyan területekre koncentrálódhatnak, ahol a B2B együttműködés, és az ezeket kiszolgáló szervezetek, például a határon átnyúló klaszterek, beszállítói hálózatok, gazdasági kamarák kiaknázhatják ezt a földrajzi elhelyezkedésből és pozicionálási energiából fakadó előnyt, különös tekintettel az uniós integrációs folyamatra.
- **Borvidékek:** azok a borászatra specializálódott területek, ahol a földhasználat tekintetében a szőlőültetvények és a borászatok aránya meghaladja az adott nemzet országos átlagát. Ilyen régiók Magyarországon a Kiskunsági borvidék, a Hajós-Bajai borvidék, és a Csongrádi borvidék, míg Szerbiában a Szerémség, a Dél-Bánáti régió, a Szabadkai régió, valamint Potisje, Bánát, Telečka (Bácsgyulafalva) és Bačka (Bácska) régiói.
- **Kulturális örökség hálózata:** közös és egymást kiegészítő jellemzőkkel bíró épített örökség, kulturális örökségi helyszínek, így többek között történelmi emlékek, kastélyok, paloták, szecessziós épületek, népművészeti/falusi építészeti emlékek.
- **Tematikus útvonalak:** olyan hálózatszerű, határon átnyúló útvonalak, amelyek a határ két oldalán lévő látnivalókat, attrakciókat, infrastruktúrát, termékeket, szolgáltatásokat, illetve érdekelt feleket legalább egy turisztikai ág/szektor (pl. kerékpáros turizmus) szempontjából tematikusan összekötik és területileg integrálják.

Gazdasági kohézióhoz kapcsolódó közös beavatkozási igények

A beruházási igények leírásának összegzése során – a jobb megértés érdekében – a rövid leírásokat az egyedi célkitűzések szerinti bontásban soroljuk fel (a kiválasztott egyedi célkitűzések (SO) félkövér betűvel szedve láthatóak, és részletesebben is bemutatásra kerülnek).

- 1. szakpolitikai célkitűzés i., iii. és iv. egyedi célkitűzése: Intelligens specializáció; Határon átnyúló innovációs ökoszisztémák támogatása; Közös ipar 4.0 kezdeményezések
- 1. szakpolitikai célkitűzés iv. egyedi célkitűzése: Közösen végzett kutatás-fejlesztés vagy innovációs (RDI) tevékenységek, technológiai fejlesztés; Közös kereskedelemfejlesztés és támogatás; Közös beruházásösztönzés, üzletfejlesztési szolgáltatások
- 1. szakpolitikai célkitűzés iv. egyedi célkitűzése és az 5. szakpolitikai célkitűzés ii. egyedi célkitűzése: Regionális termékekre építő rövid értékláncok közös létrehozása; A fenntartható mezőgazdasági termelést ösztönző közös intézkedések

- 2. szakpolitikai célkitűzés iv. egyedi célkitűzése: Közös fellépés az éghajlatváltozás mezőgazdaságra gyakorolt hatásának mérséklése érdekében; A fenntartható mezőgazdasági termelés érdekében hozott közös intézkedések
- 2. szakpolitikai célkitűzés vii. egyedi célkitűzése: Határon átnyúló fenntartható turizmus támogatása, ökoturizmus útvonalak és termékek kialakítása
- 4. szakpolitikai célkitűzés v. egyedi célkitűzése:
 - o Közös, határon átnyúló kulturális turisztikai útvonalak és termékek kialakítása
 - o Határon átnyúló fenntartható turizmus támogatása, ökoturizmus útvonalak és termékek kialakítása
 - o Közös turisztikai információs szolgáltatások létrehozása
 - o Határon átnyúló úticél-menedzsment kialakítása, a kapcsolódó szervezetek és szolgáltatások támogatása
 - o A kreatív iparágak támogatása

Társadalmi kihívások

A **társadalmi kohézió** tekintetében a legnagyobb kihívásokat a határrégió gyenge népességmegtartó ereje, az állampolgárok közötti együttműködés még mindig pontszerű, nem intézményesített jellege, valamint a meglévő struktúrák kihasználatlansága jelenti. Hasonló okok húzódnak meg az elöregedésből, a kivándorlásból, a munkanélküliségből, és a szegénységből eredő problémák, illetve általában az élet-, jövedelem- és munkaerő-piaci feltételeknél a határhatás kompenzálásának szükségszerűsége mögött, amelyek azonban olyan horderejűek, hogy óhatatlanul figyelembe kell őket venni a jövőbeli program kidolgozásakor. Végül, de nem utolsósorban, Európa ilyen sokszínű részén nem elhanyagolható a bizalomépítés és az összetartozás erősítése – mind a civil társadalom, mind a médiában – amikor P2P kezdeményezések tervezéséről van szó.

Demográfiai feltételek

A társadalmi problémák tekintetében a demográfiai helyzet a kohézió egyik kulcsfontosságú pontja. Az európai átlagokhoz képest a népesség elöregedése – különösen a falvakban – jelentősnek mondható. Magyarországon Csongrád-Csanád megyét, Szerbiában pedig Zapadnobačka (Nyugat-Bácska) és Severnbanatska (Észak-Bánát) régióit sújtja leginkább a növekvő elöregedés.

Mivel a falvak népességmegtartó ereje alacsony, így ezekre a területekre a fokozatos elnéptelenedés jellemző, míg ezzel párhuzamosan a nagyvárosok (Szeged, Kecskemét, Novi Sad (Újvidék)) agglomerációi a betelepülők vonzó célpontjaivá válnak. A legsürgetőbb demográfiai kérdések (elöregedés, kivándorlás stb.) a határvidék nyugati részére összpontosulnak, amely a Duna mentén területi hiányosságokkal rendelkező kistérséget feltételez.

A Duna-Tisza közének középső területe egyrészt a legrosszabb szegénységi mutatókkal rendelkezik. Másrészt a városok hiánya miatt a Duna és Szeged között jellemzővé válnak a belterületi perifériák és a szegénység is. Olyan vidéki térségekről van szó, ahol a lakosság nagy része elszigetelt tanyákon él és a legrosszabb szegénységi mutatókkal rendelkezik. A termőföldek áthúzódnak a Vajdaságba (különösen a Bácska és a Szerémség területére).

Továbbra sincs azonban olyan határon átnyúló együttműködés, amely a szegénység által leginkább sújtott területeken a befogadóbb gazdaság megteremtését tűzné ki célul.

A társadalmi kohézió, a regionális identitás és az összetartozás érzése az elmúlt néhány évtizedben fokozatosan gyengült, egyrészt a belső és külső válságok (a volt Jugoszlávia felbomlását követő háborúk, a 2008–2009-es pénzügyi és gazdasági válság) nyomán megjelenő – a határrégióból elfelé és befelé irányuló – intenzív migráció, másrészt a külső célterületek (főként regionális központok, fővárosok és nyugat-európai országok) növekvő vonzereje miatt. Az elmúlt évtizedekben azonban az időszakos és tartós migrációs áramlások főként Magyarország irányába is felerősödtek, részben a munkaerő- és diákvándorlás miatt, részben egzisztenciális okokból. A Tisza/Tisza mentén és különösen Szeged határmenti elővárosaiban megjelent egy olyan speciális bevándorlás típus, ahol magyar nemzetiségűek érkeztek Magyarországra élni, dolgozni vagy tanulni.

Összetett és közös kihívásokat jelent a roma-integráció és a szegregáció, illetve a falvakra és különösen a tanyavilágra jellemző szegénység. A romák esetében a határ mindkét oldalán hasonló társadalmi beavatkozási igényeket kell kezelni (pl. a iskolai lemorzsolódás magas arányát, a rossz életkörülményeket, a képzésből és a foglalkoztatásból való kirekesztettséget).

Oktatás, képzés

Az oktatásnak fontos szerepe van abban, hogy a gazdaságban az olcsó fizikai munkavégzést felválthassa a magasabb kompetenciára és képzett munkaerőre építő foglalkoztatás. A határrégió kohéziója szempontjából az alacsony iskolai végzettség az egyik legmeghatározóbb tényező.

Az oktatási rendszerrel kapcsolatos nemzetközi együttműködés legfontosabb intézményei a felsőoktatási intézmények. Ezen belül is a legtöbb lehetőséget a Szegedi Tudományegyetem és az Újvidéki Egyetem kínálja, legyen szó közös oktatási programok és anyagok kialakításáról, vagy egyéb formájú együttműködésekről. A Szegedi Tudományegyetem hallgatói között egyre nagyobb számban találhatunk a Vajdaságból érkező hallgatókat.

A magyar nemzetiségűek és egyéb etnikai csoportok nyelvének hivatalos státuszát is elsősorban a Vajdaságban lehet kihasználni a tudáscsere, és más közös oktatási, illetve képzési tevékenységek megkönnyítéséhez. Kifejezetten érdemes a kétnyelvűséget az oktatásban és szakképzésben is ösztönözni, hisz komoly társadalmi-gazdasági fejlődési potenciált tartogat. A vajdasági magyarok kivételével Magyarországon kevesen beszélnek szerbül, a vajdasági szerbek között pedig kevesen beszélnek magyarul.

A lehetőségek ellenére az iskolarendszer összehangoltságának hiánya minden szinten érzékelhető, de különösen a felsőoktatásban fájdalmas. Gyakorlatilag nem léteznek olyan programok, amelyek célja a felsőoktatási együttműködés, például közös akkreditált képzések vagy oktatási programok kidolgozásának vagy megvalósításának ösztönzése volna.

A legsúlyosabb problémák között kell megemlíteni a határ mindkét oldalán jellemző, nagyszámú iskolai lemorzsolódást is, amelyen mentori programokkal lehetne javítani.

Az iskoláskorú fiatalok oktatása mellett egyéb szakképzési lehetőségek is léteznek: felnőttoktatási, átképzési vagy pályamódosítási programok. Ezek a programok a fiatalok képzésén túl is hozzájárulhatnának a határrégió humánerőforrás-kapacitásainak következetes fejlesztéséhez, majd végső soron a kivándorlás helyett a határon átnyúló munkaerő-áramlás ösztönzéséhez. Számos szerb és magyar szakember nyilatkozott úgy, hogy a szakképzés erősítésével sok szakmában megelőzhető lenne a diplomás munkaerő elvándorlása.

Munkaerő-piaci együttműködés

A szakképzési rendszerek hatékonyabb összehangolása lehetőséget teremthet a munkaerőhiány közös kezelésére a növekvő mértékben összekapcsolódó határ menti munkaerőpiacokon.

A munkavállalási célú kivándorlással a határ mindkét oldalán találkozhatunk, de különösen Szerbiában jellemző. A képzett és keresett munkaerő elszivárgása külső munkaerőpiacokra (pl.: Németországba) egy súlyosabb munkaerőhiányt okoz. A szakemberek megtartásának elégtelensége és a gazdaság fejlődése miatt a szakképzett, diplomás munkavállalók iránti kereslet a határrégióban ma már meghaladja a kínálatot. A magasan képzett szakemberek kivándorlása azonban olyan problémákat is generál a régióban, mint a gazdasági fejlődés lassulása, vagy a munkaerő termelékenységének és ezzel a versenyképességének csökkenése.

A munkaerő-tartalék az alacsony végzettségű munkaerő felé tolódott el. Nem csoda hát, hogy a kevésbé képzett (alapfokú vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkező) álláskereső, illetve a szakképzetlen munkaerő körében növekvő munkanélküliség egyre komolyabb kihívást jelent. A fiatalok munkanélküliségének kezelése és a halmozottan hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci integrációja mindkét területen a munkaerő-piaci szolgáltatások hatékonyságának növelését teszi szükségessé.

Ennek a meglehetősen negatív demográfiai és humán erőforrás-jelenségnek van azonban egy olyan aspektusa is, amely pozitív hatással van a határon átnyúló együttműködésre (a 2011-es népszámlálás adatai): a Vajdaságban élő magyar, horvát, bunyevác munkavállalók magyarországi foglalkoztatottsága jóval meghaladja az országos átlagot (1,7%). A Szerbiában élő, de külföldön dolgozó magyarok 59,4%-a, horvátok 2,9%-a, és bunyevácok 11,7%-a Magyarországon dolgozik. Ezek a vendégmunkások komoly potenciált képviselnek a munkaerő és a gazdasági ágazat kapcsolataiban. A határon átnyúló munkaerő-piaci együttműködések, képzési programok és atipikus foglalkoztatási formák elterjedése kedvező hatással lehet a periférikus területekről induló munkaerő-kivándorlás mérséklésére.

Emberek közötti kapcsolatok

A magyar és a szerb kisebbségek ökológiai magterülete a Szeged és Subotica (Szabadka) közötti magyar-szerb határ mentén húzódik, és mindkettő kétnyelvűnek tekinthető. A szerb oldalon élő magyar közösség kitűnő nyelvi kapcsolatként szolgálhat. A 250 000 szerbiai magyar 98%-a a Vajdaságban él, ezért ez a közösség a határon átnyúló együttműködés fő hajtóereje, és egyúttal fontos kapcsolatot jelent az államhatár más-más oldalán élő nemzetiségek között.

A lakosság egy szűk rétegétől eltekintve azonban a határ menti emberek nyelvtudása és kölcsönös nyelvhasználata továbbra is korlátozott, csakúgy, mint a kétnyelvűség alkalmazása, például a középfokú oktatásban.

A javuló államközi kapcsolat eredményeként javulást látunk a sportesemények, fesztiválok, vajdasági székhellyel bejegyzett magyar vállalatok, vagy a Magyarországon működő szerb vállalatok számára is, így egyre több határmenti lakos dolgozik, tanul vagy szerez szakképesítést ezekben az intézményekben és közösségekben. Ezek a lehetőségek pedig, különösen a sport, a fesztiválok és a vállalkozói élet terén, az eddigieknél jobban kiaknázhatók.

A jövőbeli együttműködésekhez – elsősorban a kemény infrastruktúra kialakításához és a nagy projektekhez – elengedhetetlen bizalomalapú kapcsolatok újjáélesztése kiemelt kohéziós értéket képvisel a határ menti térségben.

Annak ellenére, hogy határon átnyúló, interkulturális mozgalmak és események jelenleg is vannak, a határon átnyúló családi kötelékekben, találkozókban, kettős identitású és kétnyelvű közösségekben rejlő lehetőségek nagyrészt kiaknázatlanok, pedig szoros kapocsként szolgálhatnának a határ mentén élők között.

A korábbiakban megvalósított P2P-együtműködés és projekt kizárólag a tárgyi eredményekre összpontosított. Nem volt azonban hangsúlyos a társadalmi kapcsolatok (pl. a kölcsönös bizalom, új kapcsolódások) hosszú távú ápolása, fenntartása és/vagy intézményesítése. Éppen ezért, habár a lehetőség adott volt a funkcionális integráció kialakítására, vagy közös szerepkörökre és felelőségekre épülő határon átnyúló közösségek megteremtésére, a meglévő együtműködési struktúrák és intézmények (partnertelepülések és testvérvárosi kapcsolatok, BTC EGTC, DKMT Eurorégió stb.) kihasználatlanok.

Jelenleg a civil társadalom és a határon átnyúló média szerepe és mozgástere is támogatásra szorul. A pályázatok nagy száma ellenére a határ menti térségben ez a szektor továbbra is gyenge lábakon áll.

Társadalmi kohézió szerinti funkcionális területek

- **Előregedő területek:** az előregedés által súlyosan érintett területek, azaz azok a magyarországi és szerbiai települések (opština), ahol az előregedési index 2018-ban meghaladta az 1,5-öt.
- **Függő területek:** az olyan területek, amelyekre magas szintű függőség jellemző, tehát azok a magyarországi és szerbiai települések (opština), ahol a függőségi ráta 2018-ban meghaladta az 53%-ot.
- **Elnéptelenedő területek:** a népességfogyás által súlyosan érintett területek, azaz azok a magyarországi és szerbiai települések (opština), ahol a népességcsökkenés a 2013 és 2018 közötti időszakra vetítve meghaladta az 5%-ot.
- **Elvándorlási területek:** a népességfogyás által súlyosan érintett területek, azaz azok a magyarországi és szerbiai települések (opština), ahol a népességcsökkenés 2018-ban -1 alatt volt.
- **Hátrányos helyzetű területek:** az oktatás, a munkanélküliség, a jövedelmi és szegénységi mutatók egyes tényezőit integráló összetett indexek alapján meghatározott területek, ahol a határmenti népesség nagy része küzd összetett társadalmi-gazdasági kihívásokkal
- **Oktatási hálózatok:** (többek között az oktatás foka, nyelve, az intézmény képzési kínálata alapján) a közös vagy kiegészítő kapacitással, illetve egyéb közös jellemzőkkel rendelkező intézményeket összefoglaló hálózatok.
- **Határon átnyúló ingázási övezetek:** a határtól legfeljebb 60 percnyi távolságban elhelyezkedő területek, ahol jelentős számú munkavállaló lépi át a határt napi vagy heti rendszerességgel, hogy a szomszédos országban dolgozzon.
- **Foglalkoztatási szempontból hátrányos területek:** olyan területek, ahol többek között a magas munkanélküliség, a betöltetlen álláshelyek magas száma, vagy az alacsony munkajövedelem állandó kihívásokat jelent.
- **Civil kapcsolati hálók:** a különböző érdekelt felek és a hozzájuk kapcsolódó helyek, helyszínek (pl. fesztiválok) olyan térbeli szervezeti hálózata, amely közösségépítő tevékenységek révén segíti a kölcsönös megértést, és a közös identitás kialakítását, valamint a határ menti lakosok országhatáron átnyúló mozgásával interkulturális és interetnikai hidakat hoz létre.
- **Partnertelepülések:** egymással szoros kapcsolatban álló testvértelepülések, amelyek kölcsönösen részt vesznek a másik településen szervezett közös tevékenységekben, akár hivatalos megállapodás alapján és/vagy éves ünnepek keretében. Az önkormányzatok területi együttműködési tevékenységeinek térbeli hálózata.
- **Határon átnyúló struktúrák:** magyar-szerb határrégió kohéziójának erősítéséhez hozzájáruló intézményi és partnerségi háló, illetve az Európai Területi Társulás (ETT, angolul: European Grouping for Territorial Cooperation, EGTC) és az eurorégiók vonatkozásában legaktívabb beavatkozási területek (projekthelyszínek, rendezvényhelyszínek, stb) összessége (lásd.: Határon átnyúló struktúrák a határrégiókban című ábrát).

Társadalmi kohézióhoz kapcsolódó közös beavatkozási igények

A beruházási igények leírásának összegzése során – a jobb megértés érdekében – a rövid leírásokat az egyedi célkitűzések szerinti bontásban soroljuk fel (a kiválasztott egyedi célkitűzések (SO) félkövér betűkkel szedve láthatók, és részletesebben is bemutatásra kerülnek).

- 4. szakpolitikai célkitűzés i. egyedi célkitűzése: Határon átnyúló, közös munkaerő-piaci szolgáltatások; Közös foglalkoztatási cselekvési tervek

- 4. szakpolitikai célkitűzés ii. egyedi célkitűzése:

- o Az oktatási hálózatokra építő együttműködés javítása, a képzési rendszerek jobb összehangolása

- o Közös tananyagok és tanulmányi programok fejlesztése

- o Új képzési programok közös fejlesztése vagy átadása, valamint bevezetésük és végrehajtásuk, különös tekintettel a digitális készségek és versenyképes kompetenciák fejlesztésére

- o Hallgatói és szakmai mozgás támogatása, csereprogramok

- o Az iskolai lemorzsolódás megelőzése és a hátrányos helyzetű fiatalok gyenge teljesítményének közös fejlesztése képzésekkel és mentori programokkal

- o A kétnyelvűség támogatása nyelvoktatással

- 4. szakpolitikai célkitűzés iv. egyedi célkitűzése: Közös tevékenységek az ezüstgazdaságban és az aktív öregedés terén

- 4. szakpolitikai célkitűzés v. egyedi célkitűzése:

- o Közös intézkedések a határon átnyúló közösségépítés, és a regionális identitás erősítésének ösztönzésére

- o A közös örökségi elemek együttes kezelése

- o A sokszínűbb turizmus és a kreatív ágazatok támogatása a hátrányos helyzetű emberek, települések és kieső területek bevonásával

- o Kulturális helyszínek fejlesztése

- 5. szakpolitikai célkitűzés ii. egyedi célkitűzése: Közös szociális szolgáltatások fejlesztése a határon átnyúló vidéki területeken;

- 1. Interreg-specifikus célkitűzés:

- o Közös rendezvények, sport-, vallási- és kulturális programok szervezése

- o A regionális partnerek intézményesítésének támogatása

- o Határon átnyúló médiatartalmak közös fejlesztése, a programterülethez kapcsolódó tartalomgyártás támogatása

- o Kapacitásépítés a már meglévő együttműködési formákhoz, ideértve különösen az Európai Területi Társulásokat, az eurorégiókat és a testvértelepüléseket
- o Civil szervezetek közös fellépésének támogatása
- o A fejlesztési és szabályozási tervek közös online tárházának kialakítása
- o Tervek és tanulmányok közös készítése
- o Jogi akadályok felszámolására irányuló közös intézkedések a munkaerő-mobilitáshoz, foglalkoztatáshoz és életkörülményekhez kapcsolódó új mechanizmusok támogatásával

1.2.2 Korábbi tapasztalatokból levont tanulságok

Az első szakasz értékelésének főbb megállapításai

A korábbi Együttműködési Program (2014–2020) első szakaszában elvégzett értékelés olyan ajánlásokat fogalmazott meg, amelyek többsége a jelenlegi Interreg Programra (2021–2027) érvényes. Az alábbi felsorolt ajánlások három területet fednek le: a következtetések egy része a program tervezésével foglalkozik; mások a program jobb végrehajtására összpontosítanak; végül vannak olyan megállapítások, amelyek a projekt megvalósítását célozzák.

1. A következő (2021-2027-es) program tervezése

1.1 A programozás stratégiai keretei

R_1.1 Világosabb, egyértelműbb szabályokra és időben meghozott szabályozásra van szükség uniós szinten

1.2 A programozás strukturális tényezői

R_1.2 Javasolt a kiválasztott kedvezményezettek bevonása a következő program tervezésbe

R_1.3 Javasolt az elektronikus pályázati rendszer bevezetésében előforduló késedelmek elkerülése

R_1.4 Javasolt a folyamatosan elérhető pályázatok alkalmazásának mérlegelése

1.3 A program prioritásai és eszközei

R_1.5 A prioritások meghatározásakor nagyobb figyelmet kell fordítani a kis pályázókra

R_1.6 Javasolt a kisprojektek alkalmazása

R_1.7 A KKV-szektorra célzó tevékenységek beépítésének újragondolása

R_1.8 Javasolt relevánsabb mutatók kiválasztása

R_1.9 Javasolt a projektek határon átnyúló jellegének javítása

2. Programirányítás

2.1 Kommunikáció

R_2.1 Fontos a kommunikáció jó gyakorlatainak megtartása és fejlesztése

R_2.2 A kedvezményezetteket segíteni kell abban, hogy a program logikáját, szabályait és küldetését jobban megértsék

R_2.3 Javasolt a program területi hatályának bővítése

R_2.4 Érdemes javítani a kedvezményezettek kommunikációs kapacitását

R_2.5 Javasolt a bevált gyakorlatok példáinak népszerűsítése

2.2 Irányítási eljárások

R_2.6 A jelenleg hiányzó humán kapacitások mielőbbi pótlása szükséges

R_2.7 A stratégiai projektek megvalósításának felmérésére különös figyelmet kell fordítani

R_2.8 A mechanizmusokat tovább kell egyszerűsíteni és felhasználóbarátabbá kell tenni

R_2.9 Javasolt az egyszerűsített költségelszámolási módszer körének kiszélesítése

R_2.10 Javasolt az IMIS felhasználóbarátabbá tétele

R_2.11 Javasolt az EU2020-as célkitűzésekhez való hozzájárulás mértékének nyomon követése

R_2.12 Javasolt az EUSDR és az EUSAIR hozzájárulásainak nyomon követése

3. A projekt végrehajtása

R_3.1 A kedvezményezetteket ösztönözni kell arra, hogy komolyabban tervezzék meg hozzájárulásukat a horizontális elvekhez

R_3.2 Javítani kell a határon átnyúló partnerségek és projekteredmények fenntarthatóságát

Az érdekelt felekkel folytatott konzultáció főbb megállapításai

Az előző program (2014–2020) első szakaszának értékelésére vonatkozó ajánlások szerint a következő program (2021–2027) kidolgozásában a helyi érdekelt felek (többek között az előző program kiválasztott kedvezményezettjei) is részt vettek. Az érdekelt felekkel folytatott konzultáció keretében elvégzésre került egy online felmérés is azzal az elsődleges céllal, hogy a helyi érdekelt felektől több lényeges kérdésben információkat gyűjtsenek, így többek között az előző programmal kapcsolatos véleményükről; az új programmal kapcsolatos preferenciáikról; a meglévő potenciális projektötletekről és a program keretében alkalmazható eszközökről, illetve megoldásokról. Az online felmérés két körben került elvégzésre, közel azonos módszertannal. Az első felmérést 2019 nyarán, a másodikat pedig 2020 első negyedében végezték el.

A válaszadóktól azt kérték, hogy értékeljék egy 1-től 4-ig tartó skálán, hogy megítélésük szerint az INTERREG-IPA Magyarország-Szerbia Határon Átnyúló Együttműködési Program (2014–2020) prioritásai milyen mértékben felelnek meg a határrégió területi igényeinek. A legmagasabb értékelést a kockázatmegelőzést kapta; ezt követte a határon átnyúló forgalom, majd szorosan mögötte következett a kultúra és a természetvédelem, a turizmus, és a KKV-k végeztek az utolsó helyen.

A válaszadókat arra is felkérték, hogy határozzák meg azokat a nehézségeket, amelyeket a határon átnyúló programban való részvételük során akadályként éltek meg. Az előre megírt válaszlehetőségek közül minden kitöltő tetszőleges számút választhatott ki, és lehetősége volt további tényezőket is megnevezni. A válaszokból kiderült, hogy 2019-ben a legnagyobb nehézséget a szükséges önrész hiánya okozta, különösen a felmérést szerbül kitöltő válaszadók körében (összesen 26%), ami összhangban van a 2020-as eredményekkel (21%). Míg a 2019-es felmérésben a második legnagyobb problémát (21%) a munkaerőhiány okozta, a második kitöltési körben a végrehajtási nehézségeket (17%) már valamivel problémásabbnak tartották, mint az emberi erőforrások hiányát (16%). A nem megfelelő tematikus pályázati felhívásokat

és a nyelvi nehézségeket a válaszadók közepesen súlyos problémának tartották, míg az információhiányt és az elszámolhatóság korlátait kisebb problémának tekintették. A 2020-as felmérésben a szerbiai válaszadók (közülük is 12 kitöltő) problémásnak ítélték a bonyolult eljárásokat, míg Magyarországról ilyen jelzés nem érkezett.

Arra a kérdésre, hogy milyen támogatást kapnának a válaszadók szívesen a projektjavaslatok benyújtásához, számos értékes válasz érkezett, amelyek 5 nagyobb csoportba sorolhatók:

- Segítség a finanszírozási kérdésekben: egy előminősítési rendszer a határ mindkét oldalán bővíthetné a potenciális pályázók körét.
- Segítség a megfelelő partnerek kiválasztásában: Több válaszadó jelezte, hogy szívesen vennének kapcsolatépítési lehetőségeket, ezért örömmel vennének részt olyan találkozókön / megbeszéléseken és bemutatókon, ahol megismerkedhetnek az érdekelt szervezetekkel.
- Az adminisztráció egyszerűsítése: A válaszadók üdvözlőnének egy gyorsabb és egyszerűbb adminisztrációs és elszámolási rendszert.
- Tájékoztatók és képzések, különösen a projektjavaslat megírásához nyújtott segítség: Sokan tartanának igényt a pályázati űrlap (AF) kitöltését gyakorlati szempontból bemutató műhelyekre, valamint az egyes pályázati felhívások költség-elszámolhatósági szabályaival kapcsolatos kérdések értelmezésére és megválaszolására.
- A tematikus pályázatok módosítása: A témák bővítése lehetővé tenné több szervezet bevonását.

A konzultációs folyamat során az is megemlítésre került, hogy a pénzügyi támogató mechanizmusok, az önrész aránya, valamint a bank által alkalmazott megközelítés is eltérő a határ két oldalán. Ez megnehezíti a szerb oldalon lévő szervezetek részvételét, mivel bár megfelelő szakértelemmel rendelkeznek, pénzügyi forrásnak híján vannak.

1.2.3 Szinergiák a makroregionális stratégiákkal

Az EU Duna Régió Stratégiája (EUSDR) egyike annak a négy makroregionális stratégiának, amelyek az Európai Bizottság által elfogadott és az Európai Tanács által jóváhagyott európai területi együttműködési célkitűzés megvalósítását célozzák meg. A makroregionális stratégia integrált keretet nyújt ahhoz, hogy a 14 ország – ezen belül a két Tagállam (pl. Magyarország) – és a nem uniós országok (pl. Szerbia) nemzeti közötti együttműködés megerősödhessen, amely így összesen 112 millió embert érint.

Az IPA CBC Program és az EUSDR közötti kapcsolat szinergiaelemzése az „EUSDR beépítése az uniós alapokba. Átfogó eszköz.” című dokumentum alapján készült. Az átfogó eszköz kialakítására azért volt szükség, hogy az EUSDR-t teljes mértékben be lehessen építeni az uniós alapokba.

Az IPA CBC Program minden egyedi célkitűzése esetében lennie kell legalább egy egyértelmű kapcsolatnak a kiválasztott EUSDR-intézkedésekkel. Három eset kivételével (PA 1a Belvízi hajóutak mobilitása; PA 7 Tudásalapú társadalom; PA 8 A vállalkozások versenyképessége), az EUSDR valamennyi prioritási területe szinergiát alkot az IPA CBC program egyedi célkitűzéseivel. A „PA 2 Fenntartható energia” esetében azonban csak közvetett kapcsolat figyelhető meg.

Javasolt egyedi célkitűzések → Az EUSDR prioritási területei ↓	PO2 – 2.4 EC Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés	PO2 – 2.7 EC Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése	PO4 – 4.2 EC Oktatás és élethosszig tartó tanulás	PO2 – 4.5 EC Kultúra és idegenforgalom	1. ISC Az együttműködés jobb irányítása	2. ISC Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa
PA 1a Belvízi hajóutak mobilitása						
PA 1b Vasúti-közúti-légi közlekedés mobilitása						++
PA 2 Fenntartható energia					+	
PA 3 Kultúra és idegenforgalom, Emberek egymással való kapcsolatteremtése				++		
PA 4 vízminőség		++				
PA 5 Környezeti kockázatok kezelése	++					
PA 6 A biodiverzitás, a táj, levegő- és talajminőség megőrzése		++				
PA 7 Tudásalapú társadalom						
PA 8 A vállalkozások versenyképessége						
PA 9 Emberi erőforrás és készségek			++			
PA 10 Az intézményrendszer kibővítése és az együttműködés megerősítése					++	
PA 11 Biztonság						++

A fent leírt tematikus szinergiák esetében a program az alábbi eszközök közül egy vagy több alkalmazásával megkönnyítheti a Duna-stratégia célkitűzéseinek végrehajtását:

- A makroregionális stratégiák (MRS) tekintetében kedvező kiválasztási kritériumok
- Célzott pályázati felhívások
- Transznacionális komponens bevonása
- Közös vagy összehangolt pályázati felhívás
- Kiegészítő projektek
- Projektek címkézése.

1.2.4 Szinergiák egyéb finanszírozási programokkal és eszközökkel

Az uniós szintű finanszírozási eszközök tekintetében megfigyelhetők tematikus szinergiák; bizonyos eszközök területi rendelkezésre állása azonban egyes esetekben korlátozhatja annak tagállami szintre való alkalmazhatóságát.

Az Interreg programok mellett a Határigazgatási és Vízügyi eszköz (BMVI), valamint az Európai Hálózatfinanszírozási eszköz (CEF) is hozzájárulhat a határon átnyúló mobilitás fejlesztéséhez (közlekedési folyosók, határátkelőhelyek).

A mezőgazdasági termelők támogatásával Az EU közös agrárpolitikája (KAP) is hozzájárulhat bizonyos vízgazdálkodási kérdésekhez. A KAP a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációja révén az idegenforgalmi fejlesztéseket is segítheti.

A Horizont 2020 – az EU kutatási és innovációs keretprogramjának – eredményei szintén fontos szerepet töltenek be a programterület társadalmi kihívásainak kezelésében, a zöld átállás támogatásában és a digitalizációs folyamatok ösztönzésében.

A LIFE program szinergikus kapcsolatot teremthet a környezetvédelmi és természetvédelmi, energia- és éghajlatpolitikai projektekkal.

Az Erasmus+ program közvetve hozzájárulhat az oktatás és az élethosszig tartó tanulás célkitűzéséhez.

Interregionális szinten az egymást átfedő vagy szomszédos INTERREG-programok intézkedéseivel szinergiák is kiépülhetnek. A határon átnyúló együttműködés szempontjából a következő országok közötti együttműködési programok lehetnek relevánsak: Románia és Szerbia, Románia és Magyarország, Horvátország és Szerbia. A Duna Transznacionális Program magasabb területi szintű együttműködési kezdeményezéseket támogat. Az interregionális együttműködési komponens programjaival tematikus szinergiák alakíthatók ki.

Az INTERREG-programok által finanszírozott projektek várhatóan határon átnyúló hatásokkal járnak majd. A nemzeti szintű dokumentumokkal és finanszírozási eszközökkel kapcsolatban azonban azt is hangsúlyozni kell, hogy azok elsősorban az adott ország határain belüli fejlesztésekre összpontosítanak. Ezzel együtt kiemелendő, hogy a közös rendelkezésekről szóló rendelet (CPR) vonatkozó jogszabályi előírásainak megfelelően, a CPR hatálya alá tartozó programok esetében a művelet egésze vagy egy része végrehajtható a Tagállamon kívül, vagy az Unión kívül is, amennyiben a művelet hozzájárul az érintett Interreg program célkitűzéseéhez. Ráadásul a nemzeti szintű programok felhasználhatók az országhatáron belüli határon átnyúló fejlesztések adott hazai elemeinek kiegészítésére is.

Magyarország esetében a „Magyarország Partnerségi Megállapodása az Európai Strukturális és Beruházási Alapokról” című dokumentum szolgált a szinergiák elemzésének alapjául. A Partnerségi Megállapodás (PM) a 2021. január 1. és 2027. december 31. közötti időszakra meghatározza azokat a fejlesztéseket, amelyeket az Unió többéves pénzügyi keretéből (TPK) Magyarországra érkező kohéziós alapokból finanszírozzák.

javasolt egyedi célkitűzések → Magyar operatív programok ↓	PO2 – 2.4 EC Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés	PO2 – 2.7 EC Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése	PO4 – 4.2 EC Oktatás és élethosszig tartó tanulás	PO2 – 4.5 EC Kultúra és idegenforgalom	1. ISC Az együttműködés jobb irányítása	2. ISC Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa
Digitális Megújulás OP Plusz	+	+	+		+	
Emberi Erőforrás Fejlesztési OP Plusz			+			
Gazdaságfejlesztési és Innovációs OP Plusz			+	+		
Integrált Közlekedésfejlesztési OP Plusz						+
Környezeti és Energiahatékonysági OP Plusz	+	+				
Terület és Településfejlesztési OP Plusz	+	+	+	+	+	

A magyar állami költségvetésből finanszírozott nemzeti programok is hozzájárulhatnak a CBC Program célkitűzéseéhez (pl. *Modern Városok Program, Magyar Falu Program, Kisfaludy Program, Felzárkózó települések program, vagy Országos Környezeti és Kármentesítési Program* – hogy csak néhányat említsünk). A szinergiákról további információk találhatóak a program területi elemzésében.

Szerbia esetében a „Partnerség a fejlődésért. A 2025-ig tartó időszakra vonatkozó nemzetközi segítségnyújtás prioritásai” című dokumentum szolgált az összehasonlítás alapjául, amelynek fő célja – többek között – a nemzetközi fejlesztési támogatásból származó finanszírozásra javasolt kiemelt prioritások és intézkedések meghatározása. Két pillérre bontva (1. pillér: Jó kormányzás, 2. pillér: Tudásalapú, fenntartható és inkluzív gazdaság), összesen kilenc szektorban fogalmaztak meg stratégiai intézkedéseket. A következő táblázat ezen szektorok közötti szinergiákat és az együttműködési program egyedi célkitűzéseit mutatja be.

javasolt egyedi célkitűzések → A szerb „fejlesztési partnerség” szektorai ↓	PO2 – 2.4 EC Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés	PO2 – 2.7 EC Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése	PO4 – 4.2 EC Oktatás és élethosszig tartó tanulás	PO2 – 4.5 EC Kultúra és idegenforgalom	1. ISC Az együttműködés jobb irányítása	2. ISC Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa
1. Közigazgatási reform					+	+
2. Igazságügy						
3. Belügy	+					+
4. Környezetvédelem és éghajlatváltozás	+	+				
5. Energia	(+)					
6. Közlekedés	(+)					+
7. Versenyképesség			(+)	+		

javasolt egyedi célkitűzések → A szerb „fejlesztési partnerség” szektorai ↓	PO2 – 2.4 EC Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés	PO2 – 2.7 EC Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése	PO4 – 4.2 EC Oktatás és élethosszig tartó tanulás	PO2 – 4.5 EC Kultúra és idegenforgalom	1. ISC Az együttműködés jobb irányítása	2. ISC Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa
8. Emberi erőforrás- és társadalomfejlesztés			+			
9. Mezőgazdaság- és vidékfejlesztés	+	(+)	(+)	(+)	+	

A Magyarországról írtak Szerbiára is vonatkoznak: a fentiekén túl a szerb állami költségvetésből finanszírozott programok és stratégiák is hozzájárulhatnak az együttműködési program célkitűzéseinek megvalósításához. A fenti táblázat az egyes programok tematikai illeszkedésének megértésére is használható. A Szerb Köztársaság kormányának stratégiai programjairól és terveiről bővebb információ az alábbi honlapon található: <https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php#>

1.3. A szakpolitikai célkitűzések és az Interreg-specifikus célkitűzések kiválasztásának indokolása, a kapcsolódó prioritások, egyedi célkitűzések és támogatási formák, adott esetben a határon átnyúló infrastruktúra hiányzó összekapcsolásainak kezelésével

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont

1. táblázat

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
PO2 – Zöldebb Európa	<i>iv. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és a katasztrófakockázatok megelőzése, valamint a reziliencia előmozdítása, figyelembe véve az ökoszisztéma-alapú megközelítéseket</i>		<p>A régió a globális átlagosnál nagyobb mértékben van kitéve az éghajlatváltozás negatív következményeinek. Ezért olyan összehangolt fellépésre van szükség, amely támogatja a közös felkészülést az éghajlatváltozás hatásainak időben és hatékonyan végrehajtott mérséklésére.</p> <p>A Területi Elemzésben azonosított kockázatok és kihívások országhatárokon átmutató jellegűek, és egyformán érintik a Dél-Alföldet és a Vajdaságot. Ezért szoros, határon átnyúló együttműködésre van szükség ahhoz, hogy alkalmazkodni lehessen a szélsőséges időjárási viszonyokhoz, valamint az aszályokat és árvizeket okozó egyenetlen csapadék- és vízellátáshoz, és enyhíteni lehessen ezek negatív következményeit. Mind az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, mind a környezeti kockázatok kezelése természeténél fogva határon átnyúló intézkedéseket igényel; sőt mivel ezek transznacionális kérdések, így a közös fellépés értelemszerűen hatékonyabb megoldást jelenthet.</p> <p>A téma meglehetősen népszerű volt a konzultációs folyamat résztvevői körében.</p> <p>A Területi Elemzés megállapításai alapján elmondható, hogy a határterületet érintő kockázatok jó része vagy a határon átnyúló vízfolyásokhoz vagy a belvizekhez kapcsolódik. Ezért javasolt az ilyen megelőző intézkedéseket a kockázatmegelőzési tevékenység keretében, és nem egy külön vízgazdálkodással kapcsolatos egyedi célkitűzésben meghatározni. Ajánlatos azonban elkerülni, hogy a kockázatmegelőzési intézkedések fókuszát a vízzel kapcsolatos kockázatokra szűkítsük. Ehelyett minden olyan területre ki kell terjedni, amely potenciálisan veszélyes lehet a környezetre, vagy más módon akadályozhatja a fenntartható fejlődést. Ajánlott tehát az Egyedi Célkitűzést az éghajlatváltozással kapcsolatos kockázatmegelőzési intézkedésekre összpontosítani.</p> <p>Mivel a mezőgazdaság jelentős szerepet játszik a régió gazdaságában, és nagymértékben ki van téve az éghajlatváltozás hatásainak, közös fellépésekre van szükség, amelyek célja az éghajlatváltozás hatásának csökkentése a Programterületen.</p>

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
			Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást azonban nem szabad egyetlen Egyedi Célkitűzésre szűkíteni, mivel az éghajlati kockázatokhoz való alkalmazkodás több szinten is kezelhető, a jogszabályi változásoktól kezdve, az oktatáson és gazdaságon át, általában a társadalmi szintig. Annak érdekében, hogy egy ilyen méretű Programmal mérhető hozzájárulást lehessen elérni, célzottabb megközelítést kell alkalmazni.
PO2 – Zöldebb Európa	<i>vii. a természet, a biológiai sokféleség és a zöld infrastruktúrák védelmének és megóvásának fokozása, többek között a városi térségekben, valamint valamennyi szennyezési forma csökkentése;</i>		<p>A Területi Elemzésben számos olyan kihívás meghatározásra került, amelyek a biológiai sokféleséggel és a környezetszennyezéssel kapcsolatosak. A tájszerkezet szempontjából a Programterület legtöbb középtája (mezorégiója) határon átnyúló jellegű, tehát azokat ketté szelik az államhatárok. Ez a helyzet kihívást jelent a környezeti fenntarthatóság biztosításában. A természetes, érintetlen területek aránya alacsony, de a megmaradt természeti területeken is kedvezőtlen folyamatok figyelhetők meg (pl. a vizes élőhelyek kiszáradása). Ez – az éghajlatváltozás és az emberi tevékenységek következtében – a növényzet pusztulásával és átalakulásával, valamint az idegenhonos inváziós fajok terjedésével jár együtt. A Területi Elemzés megállapításai között szerepel, hogy a közös természeti értékekkel, élőhelyekkel (többnyire vizes élőhelyek, homokos és szikes élőhelyek), a folyók és tavak körül kialakított természetvédelmi területekkel kapcsolatban intenzívebb együttműködésre van szükség, mert csak így hajthatók végre azok a természetvédelmi és irányítási intézkedéseket, amelyek biztosíthatják a természet sokféleségének védelmét, különös tekintettel a füves pusztákra, ártéri erdőkre, mocsarakra és nádasokra.</p> <p>A témát jelenleg övező nemzetközi/nemzeti figyelem kedvező körülményeket teremt a hatékony intézkedések kidolgozásához. Népszerű és széles körben ismert témáról van szó, amely nemcsak a pályázók érdeklődésére tart számot, hanem általában a társadalom széles körű támogatását is élvezzi.</p> <p>Számos különböző szervezet és intézmény foglalkozik – közvetlenül vagy érintőlegesen – a környezetszennyezés és biodiverzitás kérdéseivel. A téma miatt a program széles körben vonzó lehet potenciális pályázók számára, ideértve a környezetvédelemmel foglalkozó intézményeket és ügynökségeket, oktatási intézményeket, helyi közösségeket, szakértői csoportokat és szövetségeket, hogy csak néhányat említsünk. Az ilyen diverzifikáció segíti a több szektort átfogó partnerségek kialakítását, és biztosítja, hogy a téma kezelése több megközelítésből táplálkozzon. Ugyanakkor képes nagyobb hatást gyakorolni a tevékenységekre és az intézkedésekre is.</p> <p>Az Egyedi Célkitűzés így kellően fókuszált ahhoz, hogy jelentős gazdasági és társadalmi hozzájárulást eredményezzen. A klímaváltozás – amely könnyen kapcsolható egyéb beavatkozási területekhez, például az oktatáshoz, a fenntartható turizmushoz vagy az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodáshoz – az, ami a legközvetlenebb hatással van a természeti világra, ezért ez tekinthető a legérzékenyebb célkitűzésnek.</p>

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
PO4 – Szociálisabb Európa	<p><i>ii. infrastruktúra-fejlesztés révén hatékonyabb hozzáférés inkluzív és minőségi szolgáltatásokhoz az oktatás, a képzés és az élethosszig tartó tanulás területén, többek között a távoktatás, valamint az online oktatás és képzés által nyújtott reziliencia ösztönzésével;</i></p>		<p>A jelenlegi CBC program keretében számos intézmény vett már részt határon átnyúló oktatási kezdeményezésekben. Érdemes lenne tehát kihasználni az oktatási hálózatokat, mint a potenciális funkcionális együttműködési területek egy lehetséges formáját azzal, hogy erősítsük az együttműködést az oktatás foka, nyelve, illetve az intézmény képzési kínálata szerint közös vagy kiegészítő kapacitással rendelkező szervezetek között. Az intenzívebb határon átnyúló oktatási célú migráció és a többnyelvűség a jövőben jobban kihasználható lenne, ha fenntartható infrastruktúra-fejlesztés révén hatékonyabb hozzáférés lenne biztosított inkluzív és minőségi szolgáltatásokhoz.</p> <p>A régió kohéziója nagymértékben függ az oktatáshoz való hozzáféréstől. Az iskolázottság javítása, és a képzési rendszerek jobb összehangolása terén megvalósuló együttműködés alapvetően fontos egy reziliensebb gazdaság és társadalom megteremtéséhez a világjárványból való kilábalás során. Emellett hozzájárulna a jövedelmek növeléséhez is azzal, hogy egyszerre csökkentené a kivándorlást és a szegénységet.</p> <p>A rugalmas oktatási rendszer fejlesztését célzó, idejében elvégzett beruházásokkal megoldás kínálható olyan kihívásokra, mint az alacsony népességmegtartás a fiatal, szakképzett munkaerő kivándorlása miatti, illetve az intelligensebb és befogadóbb régió kialakításának nehézsége az alacsony iskolázottság, gyenge készségek és az iskolai lemorzsolódás miatt.</p> <p>A járvány utáni fellendülés nagyban függ az oktatási struktúra rugalmasságától, alkalmazkodóképességétől. Vagyis az oktatási intézmények, különösen az élethosszig tartó tanulási programok döntő fontosságúak lehetnek a munkaerő (át)képzése szempontjából.</p> <p>A vállalkozások versenyképességének fenntartása és javítása nem képzelhető el tudásintenzívebb foglalkoztatásra való áttérés nélkül, amihez viszont nagyobb arányban kell rendelkezésre állnia olyan magasan képzett munkaerőnek, amely képes az adott területen digitális és fejlett technológiai megoldásokat alkalmazni. Ehhez az oktatás minden szintjén szükség van új képzési programok fejlesztésére vagy átadására, valamint ezek bevezetésére és megvalósítására.</p> <p>Az oktatási, képzési és élethosszig tartó tanulásra vonatkozó megoldások a határregió legnagyobb részén aktívan hozzájárulhatnak a gyenge népességmegtartó képesség kezeléséhez, valamint inkluzív munkaerőpiaci folyamatok bevezetéséhez. Azok a képzési és mentori programok, amelyek megoldást kínálnak a tudásintenzív gazdaság részéről megjelenő igények lefedéséhez, hozzájárulnak a munkanélküliség, a szegénység és az elöregedő területek problémáinak kezeléséhez is.</p>

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
PO4 – Szociálisabb Európa	<i>v. a kultúra és a fenntartható idegenforgalom szerepének erősítése a gazdaság helyreállításában, valamint a társadalmi befogadás és a szociális innováció ösztönzésében</i>		<p>A határregió kulturális gyökerei és öröksége számos hasonlóságot mutatnak, amelyek jó alapot jelentenek az együttműködéshez. A magyar, szerb és egyéb etnikai kisebbségek – a határ két oldala közötti kapcsolóként – folyamatos lehetőséget kínálnak a közös tárgyi és szellemi örökség elemeinek kezelésére, kulturális programok szervezésére és a kultúrák közötti párbeszédre Szerbiában és Magyarországon egyaránt.</p> <p>Az elmúlt években számos tematikus területen történtek idegenforgalmi termékfejlesztések. Ezeket a termékeket azonban nem egyesítették, nem integrálták egyetlen olyan turisztikai ajánlatba, amely a határregiót prominens desztinációként, magasabb szinten pozícionálná. Így az idegenforgalmi termékek közös kezelésének hiánya továbbra is kihívást jelent. A jövőben a kulturális örökség értékeinek bemutatása mellett nagyobb hangsúlyt kell fektetni a kreatív megjelenésre, amely új lehetőséget kínál a régió turizmusa számára.</p> <p>Az ökoturizmus, az aktív turizmus, a gasztroturizmus és az egészségturizmus fejlesztése a vidéki térségekben lehetőséget biztosít a jövedelemszerzésre és a népességmegtartó képesség javítására. Azzal, hogy növeljük a turizmus szerepét a kiesőbb, vidéki térségekben, intenzívebben hozzájárulhatunk a külső és belső gazdasági perifériák társadalmi integrációjához.</p> <p>Mindenképpen folytatni kell a korábbi évek sikeres fejlesztéseit, hogy az eddig elért eredmények teljes körűen megvalósulhassanak, jobban láthatóak legyenek. Érdemes lehet nagyobb hangsúlyt fektetni az intézményesítésre, például desztinációmenedzsmenttel foglalkozó szervezetek létrehozására.</p> <p>A helyi szereplők körében a Kultúra és az Idegenforgalom is a legnépszerűbb témák közé tartozik. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy mind a kultúrát, mind az idegenforgalmat érdemes külön-külön (közvetett szinergia intervenciókkal) és együttesen (közvetlen szinergia intervenciókkal) is támogatni. A Kultúra esetében, a finanszírozott projekteknek és beavatkozásoknak értelemszerűen részét képezi a kreatív és kulturális iparágak, a kulturális szolgáltatások, a kulturális örökségi helyszínek és hasonlóak támogatása.</p> <p>Az idegenforgalom egyike azoknak az ágazatoknak, amelyeket a Covid-19 világjárvány a legsúlyosabban érintett, ezért itt a legnagyobb a kockázata annak, hogy a beavatkozások és fejlesztések eredményei elvesznek. Amellett, hogy a turizmus kulcsfontosságú része a fellendülésnek, a korábban kevésbé népszerű turisztikai régiók új lehetőségek is teremtenek. A fenntartható turizmus követelményeire figyelemmel, termékfejlesztéssel és tudatos desztinációmenedzsmenttel új területek és fogadó közösségek jelenhetnek meg az idegenforgalomban.</p>

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
1. Interreg-specifikus célkitűzés „az együttműködés jobb irányítása”	<p>Intézkedések:</p> <p>1. <i>közigazgatási szervek intézményi kapacitásának bővítése, különösen azoké, amelyek feladata egy egyedi terület kezelése, és az érdekelt feleké (minden részterület);</i></p> <p>2. <i>a hatékony közigazgatás bővítése a jogi és adminisztratív együttműködés, valamint az állampolgárok, a civil szervezetek és intézmények közötti együttműködés elősegítésével, különösen a határrégiókban lévő jogi és egyéb akadályok feloldása céljából (A, C, D és adott esetben a B részterület);</i></p> <p>3. <i>a kölcsönös bizalom építése, különösen az emberek közötti kapcsolatokat (P2P) erősítő fellépések előmozdításával</i></p>		<p>Az „együttműködés jobb irányítása” célkitűzés azt hivatott kifejezni, hogy a Program középpontjában a határ két oldalán működő szereplők közötti tapasztalatsere és kapacitásépítés áll.</p> <p>A P2P-intézkedések jelentősége szintén megkérdőjelezhetetlen. Az érdekelt felek véleménye szerint pozitív tapasztalatok vannak az ilyen projektekkal kapcsolatban, és egyértelműen támogatni kell őket.</p> <p>Az interkulturális és interetnikai kapcsolatokra és közösségekre építve a célkitűzés lehetőséget biztosít a kölcsönös bizalom megerősítésére az együttműködés és a szervezetek más szintjén. A már meglévő családi kötelékek, üzleti kapcsolatok, sport- és kulturális események segíthetnek leküzdeni azokat az akadályokat, amelyek az élet számos területén gátolják a szorosabb és intenzívebb határon átnyúló együttműködést. Közös stratégiák, cselekvési tervek, műszaki tervek, egyéb pályázatok elkészítésének támogatása tehát fontos lépés az összehangolt határrégió megteremtésében.</p> <p>Az együttműködés jobb irányításáról szóló célkitűzés lehetőséget biztosít a különböző kormányzati szereplők és szervek – például az egyes kormányzati ágak, önkormányzatok, intézmények, és civil szervezetek – közötti határon átnyúló együttműködés támogatására. Ez az együttműködési lehetőség különösen értékes az Egyedi Célkitűzések között nem szereplő szakterületek esetében, és támogatja a tematikus és ágazati, integrált fejlesztéseket is.</p> <p>A már létező együttműködési formák – határon átnyúló szervezetek, partner (testvérvárosi) települések – esetében is szükség van kapacitásbővítésre, amely akár együttműködési projektek keretében is megvalósulhat. Ezek az irányítási struktúrák olyan hosszú távú, intézményesített együttműködési formákat hozhatnak létre és tarthatnak fenn, amelyek messze túlmutatnak az egyedi, pontszerű P2P-intézkedéseken.</p> <p>A információcserét célzó együttműködés a helyi média bevonásával magasabb szintre emelhető a határrégióban.</p> <p>A koronavírus járvány a korábbiakhoz képest jelentősen megnehezítheti a határon átnyúló közös projektek, különösen P2P-intézkedések előkészítését és végrehajtását. Az előző projektekhez képest új típusú együttműködési platformokat kell keresni.</p> <p>Komoly fejlesztési lehetőséget jelent, hogy 2023-ra elő kell készíteni az EGTC-rendelet végrehajtásához szükséges jogalapot a szerb jogi személyek Európai Területi Társulásokban való részvételéhez szükséges feltételek megteremtéséhez.</p>

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
	<p>4. a hatóságoknak és az érdekelt feleknek a makroregionális stratégiák és a tengermedence-stratégiák, valamint egyéb területi stratégiák végrehajtására vonatkozó intézményi kapacitásának a bővítése (minden részterület);</p> <p>5. a fenntartható demokrácia erősítése, valamint a civil társadalom szereplőinek és a folyamatok reformjában és a demokratikus átmenetben betöltött szerepüknek a támogatása (harmadik országok, partnerországok és TOT-ok részvételével érintett minden részterület); és</p> <p>6. az együttműködés jobb irányítását támogató egyéb tevékenységek (minden részterület).</p>		

Kiválasztott szakpolitikai célkitűzés vagy kiválasztott Interreg-specifikus célkitűzés	Kiválasztott egyedi célkitűzés	Prioritás	A kiválasztás indokolása
<p>2. Interreg-specifikus célkitűzés „Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa”</p>	<p>Intézkedések: 1. a határátkelés igazgatása, valamint a mobilitás és a migráció kezelése területén végrehajtott tevékenységek, ideértve a harmadik országbeli személyek, például a migránsok és a nemzetközi védelmet élvező személyek védelmét, valamint gazdasági és társadalmi integrációját</p>		<p>Mivel a magyar-szerb határ nem tartozik a Schengeni egyezmény hatálya alá, így a határátkelés nehézségekkel járhat. A határátkelők túlterheltek a tranzitforgalom és a vendégmunkások növekvő és tömeges transznacionális áramlása miatt, különösen nyáron és a nemzeti ünnepek környékén. Sok átkelőhelyen az átengedőkapacitás a rövidebb nyitvatartási idő, a közlekedési módok korlátozása, valamint a Schengeni szabályozásból adódó elhúzódó határellenőrzési eljárások miatt a szükségesnél gyengébb. Fontos lenne tehát a határátkelőhelyeken csökkenteni a várakozási időt, és megszüntetni az időszakos torlódásokat.</p> <p>Bár a határátkelőhelyek száma az elmúlt években nőtt, a Rőszke-Horgoš határátkelőhely kivételével szinte mindegyiknek vannak korlátai. Mivel az érintetteknek jelentős érdekük fűződik a határátkelőhelyek korszerűsítéséhez és a kapacitásuk növeléséhez, ezért akár támogatnák is a határátkelőhelyek infrastruktúrájának modernizálását és bővítését. A meglévő határátkelőhelyek kiegyensúlyozott működéséhez és tehermentesítéséhez meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy bővíthetőek-e a Bácsalmás-Bajmok, Ásotthalom-Bački Vinogradi és a Tiszasziget-Đala határátkelőhelyek.</p> <p>Napirenden van a két ország közötti vasúti összeköttetés kiépítése (Budapest – Belgrád vasútvonal), a kelet-nyugati vasúti összeköttetés (Szeged-Subotica (Szabadka)-Baja) és a mellékvonalak (Sombor (Zombor)-Baja) fejlesztése is. Ez a jövőben a megnövekedett vasúti forgalmat eredményezheti, ami szükségessé tenné a határátkelőhelyek fejlesztését mind a személyzet, mind a felszerelés tekintetében.</p> <p>A határátkelőhelyeknek meg kell felelniük a Schengeni egyezmény szigorú követelményeinek, amelyek előírják a határátkelőhelyek biztonságának fejlesztését és korszerűsítését (hatékonyabb határőrizet, határellenőrzés). Az EU külső határán történő fejlesztéseknek elő kell mozdítaniuk a zökkenőmentes áruszállítást is.</p> <p>A határátkelők átengedőkapacitásának növelése gazdaságilag is előnyös lenne a határregió számára, mivel a Vajdaságból jelentős a munkaerő-áramlás Magyarország felé. A gyorsabb, hatékonyabb határátlépés tehát hozzájárulna a két munkaerőpiac erőteljesebb integrációjához, és a napi ingázás valódi lehetőség lenne a határregió lakói számára.</p>

2. Prioritások [300]

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés d) és e) pont

A prioritások és a program célkitűzéseinek áttekintése és lebontása

1. prioritás: Egy zöldebb régió

1.1. sz. célkitűzés: Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés (2.4. egyedi célkitűzés)

1.2. sz. célkitűzés: Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése (2.7. egyedi célkitűzés)

2. prioritás: Az emberi és kulturális értékek fejlesztése

2.1. sz. célkitűzés: Oktatás és egész életen át tartó tanulás (4.2. egyedi célkitűzés)

2.2. sz. célkitűzés: Kultúra és turizmus (4.6. egyedi célkitűzés)

3. prioritás: Határon átnyúló intézményi és civil együttműködés

3.1. sz. célkitűzés: Az együttműködés jobb irányítása (1. Interreg-specifikus célkitűzés)

3.2. sz. célkitűzés: Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa (2. Interreg-specifikus célkitűzés)

2.1 Egy zöldebb régió

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés d) pont

PO 2: Egy zöldebb, alacsony szén-dioxid-kibocsátású átalakulás egy nettó nulla szén-dioxid-kibocsátású gazdaság és reziliens Európa irányába a tiszta és igazságos energetikai átmenet, a zöld és kék beruházások, a körforgásos gazdaság, az éghajlatváltozás enyhítése és az ahhoz való alkalmazkodás, a kockázatmegelőzés és -kezelés, valamint a fenntartható városi mobilitás előmozdításával

2.1.1 2.4. Egyedi célkitűzés – Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés

2.4. Egyedi Célkitűzés „(iv) Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és a katasztrófakockázatok megelőzése, valamint a reziliencia előmozdítása, figyelembe véve az ökoszisztéma-alapú megközelítéseket”

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont

2.1.1.1 Kapcsolódó tevékenységi típusok, és várt hozzájárulásuk az említett egyedi célkitűzésekhez, valamint adott esetben a makroregionális stratégiákhoz és a tengermedence-stratégiákhoz

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont i. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont ii. alpont

1.1 Éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázatmegelőzés

A javasolt Intézkedések azzal járulnak hozzá az Egyedi Célkitűzés megvalósításához, hogy növelik azt a kapacitást, ami az éghajlatváltozás hatásainak mérséklésére, valamint a katasztrófakockázat megelőzését célzó intézkedések és beavatkozások végrehajtására fordíthatók. A cél a speciális készségek és know-how közös¹ kialakítása, valamint a megfelelő, jó időben végrehajtott és hatékony beavatkozásokhoz szükséges infrastrukturális háttér javítása. Ennek megvalósításával a Programterület felkészültebb lesz a szélsőséges időjárási jelenségek (különösen az aszályok, hőség hullámok, árvizek), illetve egyéb antropikus események negatív következményeinek megelőzésére és/vagy kezelésére.

A feltárt problémák hatékony kezelése és az éghajlatváltozás negatív hatásainak enyhítése érdekében a jelen Egyedi Célkitűzés három konkrét Intézkedés megvalósítását határozta el.

A javasolt Intézkedések szorosan kapcsolódnak az EU Duna Régió Stratégia (EUSDR) 5. prioritási területéhez „A környezeti kockázatok kezeléséhez”.

1.1.1 sz. Javasolt Intézkedés

A határon átnyúló kockázatmegelőzési és katasztrófavédelmi rendszerek közös kialakítása, koordinálása és fejlesztése

A cél a határmenti, határon átnyúló katasztrófavédelmi kapacitás növelése, valamint a katasztrófavédelemben részt vevő szervek koordinációs és reagálási képességeinek javítása.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Tapasztalatcsere és a know-how megosztása a katasztrófavédelemben részt vevő szakmai és önkéntes egységek között (beleértve a tűzoltóságokat és polgári védelmet is) a határ két oldalán; kapcsolatépítés és szervezetfejlesztés a kockázatmegelőzési intézkedések hatékonyabb kezelése érdekében, ideértve a központi, helyi és határon átnyúló szintek közötti koordinációt; a beavatkozási protokollok koordinálását/szinkronizálását, és a közös kiképzések, gyakorlatok révén megvalósítandó kapacitásépítést;
- Beruházások (berendezések vásárlásába, és az infrastruktúra fejlesztésébe) a katasztrófavédelmi egységek kapacitásbővítésébe, hogy gyorsabban reagálhassanak a határrégióban előforduló természeti és ember által okozott vészhelyzetekre/balesetekre;
- A kockázat típusától függően a lakosságot vagy meghatározott célcsoportokat megszólító közös kampányok.

¹ A jelen dokumentumban a „közös” szó határon átnyúló jelentéssel bír, vagyis azt jelenti, hogy a határrégió mindkét oldaláról legalább két szervezet/intézmény érintett.

- Közös prevenció programok az éghajlatváltozás hatásainak tárgyában

1.1.2 sz. Javasolt Intézkedés

Közös fellépés az éghajlatváltozás hatásainak csökkentése érdekében, az éghajlatváltozás miatt bekövetkező természeti jelenségek kezelésével

A cél a határrégió klímaváltozással szembeni ellenálló képességének (rezilienciájának) növelése az éghajlatváltozás következtében egyre gyakoribb természeti jelenségek előfordulási valószínűségének csökkentése és/vagy negatív hatásainak mérséklése révén. A javasolt intézkedések között található olyan határon átnyúló beavatkozások is, amelyek a klímaváltozás által eddig okozott jelentős károokra kínálnak megoldást.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Közös tervek és beavatkozások a vízgazdálkodás területén, az éghajlatváltozás negatív hatásainak csökkentése érdekében, ideértve a határ menti víztestek természetes vízmegtartó képességének, mennyiségének és ökológiai állapotának javítását célzó, valamint a szélsőséges időjárási események (aszályok, árvizek, belvizek) hatásainak megelőzésére irányuló intézkedéseket;

- A mezőgazdaságot – mint a klímaváltozás negatív hatásainak fokozottan kitett területet – érintő kockázatok mérséklésére irányuló olyan tevékenységek, amelyek egyértelműen határon átnyúló jellegűek, és amelyek nem szerepelnek az előző indikatív tevékenységben (pl. jégeső elleni védelem);

- Határon átnyúló együttműködési projektek, amelyek a természetes élőhelyek (pl. erdők, vizes élőhelyek vagy mezők, vízi ökoszisztémák) megőrzése céljából már tapasztalható vagy potenciálisan negatív éghajlatváltozással kapcsolatos hatásokat céloznak meg.

1.1.3 sz. Javasolt Intézkedés

Közös figyelemfelkeltő és ismeretterjesztő tevékenységek az éghajlatváltozás okairól és következményeiről

A cél a határrégió klímaváltozással szembeni ellenálló képességének (rezilienciájának) növelése azzal, hogy fokozottan tájékoztatják a lakosságot az éghajlatváltozás következményeiről és a következmények mérséklésének módjairól.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- A régió mezőgazdasági termelőit célzó közös tájékoztató kampányok, amelyek bemutatják az éghajlatváltozás mezőgazdaságra gyakorolt hatásait, valamint a kárenyhítési és alkalmazkodási lehetőségeket;

- A klímaváltozási kockázatok vagy károk által leg súlyosabban érintett határmenti lakosságot célzó közös tájékoztató kampányok;

- Közös oktatási programok az éghajlatváltozás hatásairól és az éghajlatváltozással összefüggő környezet- és természetkárosító veszélyek és károk csökkentésének lehetséges megközelítéseiről;

- Kapacitásbővítő tevékenységek civil szervezetek részére a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás és ezek hatásainak enyhítése területén.

2.1.1.2 Az INTERACT- és az ESPON program esetében:

Hivatkozás: 17. cikk (9) bekezdés c) pont i. alpont

Egyetlen kedvezményezett vagy a kedvezményezettek korlátozott listájának meghatározása és az odaitélési eljárás

Nem alkalmazható.

2.1.1.3 Mutatók

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont ii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iii. alpont

2. táblázat Kimeneti mutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító [5]	Mutató	Mértékegység [255]	Mérföldkő (2024) [200]	Végső cél (2029) [200]
		RCO81	Határon átnyúló közös tevékenységekben való részvétel			
		RCO84	Közösen kidolgozott és projektekben végrehajtott kísérleti tevékenységek			
		RCO87	Határon átvívelő együttműködést folytató szervezetek			

3. táblázat Eredménymutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító	Mutató	Mértékegység	Kiindulási érték	Tárgyév	Végső cél (2029)	Adatforrás	Megjegyzések
		RCR84	A projekt befejezését követően határokon átnyúló együttműködést folytató szervezetek						
		RCR85	A projekt befejezését követően határon átnyúló közös tevékenységben való részvétel						

2.1.1.4 Fő célcsoportok

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iv. alpont

Fő kedvezményezetti célcsoportok:

- A határrégió lakossága
- Mezőgazdasági termelők (gazdák)
- Diákok és pedagógusok

az alábbi szervezetek által megvalósított tevékenységek révén:

- Katasztrófavédelmi szervezetek
- Vízügyi szervezetek
- Környezetvédelmi szervezetek

- Klímavédelemmel foglalkozó kormányzati szervek
 - Természetvédelmi szervezetek igazgató szervei
 - Helyi önkormányzatok
 - Szakmai szervezetek (pl. mezőgazdasági kamarák)
 - Civil szervezetek és nonprofit társaságok
 - Oktatási intézmények
 - Kutatóintézetek
- és egyéb érintett szervezetek

2.1.1.5 A célzott egyedi területek megjelölése, ideértve az integrált területi beruházás, a közösségvezérelt helyi fejlesztés és egyéb területi eszközök tervezett felhasználását

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iv. alpont

Nem alkalmazható.

2.1.1.6 Pénzügyi eszközök tervezett felhasználása

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont v) alpont

Nem alkalmazható.

2.1.1.7 Az uniós program forrásainak indikatív bontása beavatkozástípus szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont vi. alpont és 17. cikk (9) bekezdés c) pont v. alpont

4. táblázat 1. dimenzió – beavatkozási terület

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

5. táblázat 2. dimenzió – finanszírozási forma

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

6. táblázat 3. dimenzió – területi végrehajtási mechanizmus és területi fókusz

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

2.1.2 2.7. egyedi célkitűzés: Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése

2.7. Egyedi Célkitűzés „(vii) a természet, a biológiai sokféleség és a zöld infrastruktúrák védelmének és megóvásának fokozása, többek között a városi térségekben, valamint valamennyi szennyezési forma csökkentése”;

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont

2.1.2.1 Kapcsolódó tevékenységi típusok, és várt hozzájárulásuk az említett egyedi célkitűzésekhez, valamint adott esetben a makroregionális stratégiákhoz és a tengermedence-stratégiákhoz

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont i. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont ii. alpont

1.2 Biológiai sokféleség és a szennyezés csökkentése

A javasolt Intézkedések hozzájárulnak az Egyedi Célkitűzés megvalósításához azzal, hogy erősítik a határ két oldalán működő érintettek közötti együttműködést a természeti értékek és élőhelyek védelmében és megőrzésében, miközben növelik a biológiai sokféleség megőrzésére irányuló intézkedések hatékonyságát. A cél az éghajlatváltozás és az emberi tevékenységek következtében a fennmaradó természeti területeken megfigyelhető kedvezőtlen folyamatok kezelése. Ide tartoznak a Programterületen található szennyezési források csökkentésére és megszüntetésére irányuló kezdeményezéseket.

A feltárt problémák hatékony kezelése, tehát a természet védelme és megóvása, a biológiai sokféleség fenntartása, valamint a szennyezés csökkentése és megszüntetése érdekében a jelen Egyedi Célkitűzés három konkrét Intézkedés megvalósítását határozta el.

A javasolt intézkedések szorosan kapcsolódnak az EU Duna Régió Stratégia (EUSDR) 4. prioritási területéhez, „A vizek minőségének helyreállításához és megőrzéséhez”, valamint a 6. prioritási területéhez „A biodiverzitás, a táj, valamint a levegő és talajminőség megőrzéséhez”.

1.2.1 sz. Javasolt Intézkedés

A határon átnyúló szennyezési források meghatározását és megszüntetését célzó közös tevékenységek

Az ebbe a kategóriába tartozó tevékenységek célja, hogy a határrégióban csökkentse vagy megelőzze a levegő, talaj vagy vizek további szennyezését.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- A szennyezés forrásainak feltérképezésére, és/vagy a levegő, talaj vagy víz különböző szennyezési forrásoktól és szennyezőanyagoktól való megtisztítására szolgáló korszerű megoldások kifejlesztésére indított közös beavatkozások – pl. az üvegházhatást okozó gázok, a különböző folyékony és szilárd halmazállapotú hulladékok (papír, műanyagok, fémek, vegyi anyagok) csökkentése/eltávolítása;
- A környezetszennyezés csökkentését célzó együttműködési kezdeményezések és intézményi szövetségek létrehozására szolgáló pilot projektek.

1.2.2 sz. Javasolt Intézkedés

A természeti területek fenntartható fejlődését biztosító közös kezdeményezések

A javasolt tevékenységek célja, hogy fokozza a határrégió természeti területeinek fenntartható használatát.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Közös kék-zöld beavatkozások (pl.: holtágak) a természetes élőhelyek in-situ megőrzésére, rekonstrukciójára/védelmére, helyreállítására vagy megújítására, ideértve az ökoturizmussal és aktív turizmussal érintett területeket is;
- Őshonos fajok újratelepítése határon átnyúló élőhelyekre, ideértve a fajvédelmi programokat, menhelyek működtetését, illetve ex situ tenyésztési és szabadon engedési (kitelepítési) programokat;
- Tanösvények létrehozása a természetben, amelyek valamilyen módon összekapcsolják a határ két oldalát (akár földrajzilag, akár tematikusan);
- A határon átnyúló tervezés és a közös beavatkozások ösztönzését és összehangolását célzó együttműködési hálózatok létrehozása a környezetvédelem, a természetvédelem és a biológiai sokféleség területén.

1.2.3 sz. Javasolt Intézkedés

Közös figyelemfelkeltő és ismeretterjesztő tevékenységek a határ menti régió környezetvédelmi és természetvédelmi témáiban

A javasolt tevékenységek célja olyan hatékony kommunikáció és tájékoztatás kialakításának támogatása, amely hozzájárul a fenntartható fejlődés célkitűzéseinek egységes megértéséhez, valamint az önálló szerveződések, és a természetvédelmi tevékenységekben való részvétel egyéb formáinak ösztönzéséhez.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Környezetvédelmi és természetvédelmi témájú tájékoztató kampányok, társadalmi események és programok szervezése;

- Oktatási programok elindítása a környezettudatosság fejlesztése, valamint a fogyasztásnak és egyéb tevékenységeknek a természetes élőhelyek romlására gyakorolt hatásának megismertetése témájában;
- Közös oktatási és/vagy ismeretterjesztő programok gyerekeknek, beleértve a szabadtéri óvodai foglalkozásokat, illetve a természetvédelemhez és a biológiai sokféleséghez kapcsolódó tematikus gyermek- és ifjúsági táborokat;
- Kapacitásbővítő tevékenységek civil szervezetek részére a környezetvédelem és a természetvédelem területén.

2.1.2.2 Az INTERACT- és az ESPON program esetében:

Hivatkozás: 17. cikk (9) bekezdés c) pont i. alpont

Egyetlen kedvezményezett vagy a kedvezményezettek korlátozott listájának meghatározása és az odaítélési eljárás

Nem alkalmazható.

2.1.2.3 Mutatók

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont ii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iii. alpont

2. táblázat Kimeneti mutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító [5]	Mutató	Mértékegység [255]	Mérföldkő (2024) [200]	Végző cél (2029) [200]
		RCO81	Határon átnyúló közös tevékenységekben való részvétel			
		RCO84	Közösen kidolgozott és projektekben végrehajtott kísérleti tevékenységek			
		RCO85	Határon átívelő együttműködést folytató szervezetek			

3. táblázat Eredménymutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító	Mutató	Mértékegység	Kiindulási érték	Tárgyév	Végző cél (2029)	Adatforrás	Megjegyzések
		RCR84	A projekt befejezését követően határokon átnyúló együttműködést folytató szervezetek						
		RCR85	A projekt befejezését követően határon átnyúló közös tevékenységben való részvétel						

2.1.2.4 Fő célcsoportok

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iv. alpont

Fő kedvezményezett csoportok:

- A határrégió lakossága, az intézkedések közvetlen kedvezményezettjei
- Diákok és pedagógusok

az alábbi szervezetek által megvalósított tevékenységek révén:

- Természetvédelmi szervezetek igazgató szervei
 - Környezet- és természetvédelmi szervezetek
 - Vízügyi szervezetek
 - Vízügyi szervezetek
 - Civil szervezetek és nonprofit társaságok
 - Oktatási intézmények
 - Kutatóintézetek
 - Helyi önkormányzatok
 - Katasztrófavédelmi szervezetek
 - Szakmai szervezetek (pl. mezőgazdasági kamarák)
- és egyéb érintett szervezetek

2.1.2.5 A célzott egyedi területek megjelölése, ideértve az integrált területi beruházás, a közösségvezérelt helyi fejlesztés és egyéb területi eszközök tervezett felhasználását

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iv. alpont

Nem alkalmazható.

2.1.2.6 Pénzügyi eszközök tervezett felhasználása

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont v) alpont

Nem alkalmazható.

2.1.2.7 Az uniós program forrásainak indikatív bontása beavatkozástípus szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont vi. alpont és 17. cikk (9) bekezdés c) pont v. alpont

4. táblázat 1. dimenzió – beavatkozási terület

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

5. táblázat 2. dimenzió – finanszírozási forma

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

6. táblázat 3. dimenzió – területi végrehajtási mechanizmus és területi fókusz

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

2.2 Az emberi és kulturális értékek fejlesztése

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés d) pont

PO4 Szociálisabb Európa – Egy szociálisabb és befogadóbb Európa megteremtése a szociális jogok európai pillérének végrehajtásával;

2.2.1 4.2. egyedi célkitűzés - Oktatás és egész életen át tartó tanulás

4.2. egyedi célkitűzés „ii) az inkluzív és minőségi szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés javítása az oktatás, a képzés és az egész életen át tartó tanulás területén, a hozzáférhető infrastruktúrák kialakítása révén, többek között a táv- és az online oktatás és képzés tekintetében a reziliencia növelésével”;

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont

2.2.1.1 Kapcsolódó tevékenységi típusok, és várt hozzájárulásuk az említett egyedi célkitűzésekhez, valamint adott esetben a makroregionális stratégiákhoz és a tengermedence-stratégiákhoz

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont i. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont ii. alpont

2.1 Oktatás és egész életen át tartó tanulás

A szociális jogok biztosítása és fenntartása szempontjából nem lehet eléggé hangsúlyozni az oktatás fontosságát. Azonban a lakosság és a (jövőbeli) munkaerő oktatása, képzése és készségei hasonlóan meghatározó szerepet töltenek be a régió kulturális és gazdasági fejlődésében és az életminőség javításában is. A régióban feltárt problémák és kihívások megfelelő és hatékony kezelése érdekében, a jelen Egyedi Célkitűzés három konkrét Intézkedés megvalósítását határozta el.

Mindhárom intézkedés olyan tevékenységeket feltételez, amelyeknél fontos lehet tárgyi eszközök beszerzése és kisebb infrastrukturális beruházások végrehajtása.

A tervezett Intézkedések szorosan kapcsolódnak az EU Duna Régió Stratégia (EUSDR) 9. prioritási területének („Az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés”) valamennyi Intézkedéséhez.

2.1.1 sz. Javasolt Intézkedés

Élethosszig tartó tanulóssal támogatható a társadalmi befogadás, a társadalmi kohézió, valamint a környezeti szempontból fenntartható és egészséges digitalizáció

Az intézkedés célja olyan közösen kidolgozott formális és nem formális képzési programok és oktatóképzés megvalósítása, amelyekkel előmozdítható a társadalmi befogadás és fenntartható

digitalizáció, erősíthető a társadalmi kohézió, támogatható az egészségvédelem, a jólét javítása, a digitális higiénia hangsúlyozása, – korosztálytól függetlenül – fejleszthetők a digitális készségek, és ezzel párhuzamosan mérsékelhetők a digitális technológiák káros hatásai.

A társadalmilag befogadó, környezeti szempontból fenntartható digitalizáció támogatásával, és a digitális technológiáknak a régióban élő emberek életébe és munkájába való kiegyensúlyozott integrálásával a javasolt tevékenységek hozzájárulnak ahhoz, hogy mindenki egyformán hozzáférjen az oktatáshoz, részt vehessen a társadalmi és gazdasági életben, és gyakorolhassa szociális jogait.

A tevékenységek többek között, de nem kizárólag az alábbi közösen kidolgozott tevékenységek lehetnek:

- Interkulturális és nyelvi képzések, és egyéb releváns kompetencia-fejlesztések;
- A rászoruló társadalmi csoportok és hátrányos helyzetű tanulók (pl. fogyatékossgal élő gyermekek) oktatásának javításához a legjobb gyakorlatok kidolgozása és megosztása;
- A fogyatékossgal élők, a vidéki lakosság, alacsony jövedelmű családok, fiatalok és adott esetben idősek, illetve egyéb rászoruló csoportok számára szervezett gyakorlati képzések és csereprogramok, amelyekből megismerhetik a mindennapi ügyintézéshez, álláskereséshez, és az egészséges életmódhoz nélkülözhetetlen digitális szolgáltatásokat (pl. az e-egészségügyi, e-kormányzati és online ügyintézési platformokat, álláskereső weboldalakat és alkalmazásokat), és elsajátíthatják ezek használatát;
- Bárki számára korlátlanul elérhető, többszintű képzések, így különösen tömeges nyílt online kurzusok (angol rövidítéssel: MOOC), amelyek célja a digitális készségek fejlesztése, a technológiai kihívások (pl. a digitális technológiák szénlábnymának), innovatív technológiák (pl. mesterséges intelligencia, virtuális valóság, kiterjesztett valóság), kockázatok (pl. képernyőfüggőség és egyéb addikciók, kiberzaklatás) áttekintése, a magánélet és adatvédelem, a felelős és biztonságos internethasználat hangsúlyozása, a közösségi hálózatok, nyílt forráskódú szoftverek bemutatása;
- Egészséges életmódot népszerűsítő programok, például az ülő életmód, a rossz étkezési szokások, a látásromlás, a mozgáshiány és más egészségügyi kockázatok megoldásainak bemutatása;

2.1.2 Az iskolai lemorzsolódás megelőzését és visszafordítását célzó képzési, mentori és tájékoztató programok közös fejlesztése

A második Intézkedés célja olyan közösen kidolgozott oktatási és képzési intézkedések és kampányok lebonyolítása, amelyek segítenek az iskolai lemorzsolódás megelőzésében és visszafordításában a határ mindkét oldalán. A Programterületen regisztrált nagy arányú iskolai lemorzsolódás kezelésével a javasolt tevékenységek hozzájárulnak a társadalmi befogadás erősítéséhez, mivel javítják a hátrányos helyzetben lévők, különösen a gyermekek és fiatalok hozzáférését az oktatáshoz.

A tevékenységek többek között, de nem kizárólag az alábbi közösen kidolgozott tevékenységek lehetnek:

- Helyben, oktatási intézményekben vagy online megtartható képzési programok – különös tekintettel a digitális készségek fejlesztésére – olyan tantervek mentén, amelyekkel kezelhető az iskolai lemorzsolódás;
- Gyakorlati képzés és készségfejlesztés iskolába nem járó gyermekek számára;

- Gyakorlati képzések és csereprogramok tanárok és pedagógusok számára, melyek révén frissíthetik szakmai ismereteiket és fejleszthetik készségeiket, különösen a rászorulókat oktatása és mentorálása, illetve a digitalizációval és érzékenyítésekkel kapcsolatos legújabb kutatások és kihívások terén.

2.1.3 Szakképzési programok közös kidolgozása

Az Intézkedés célja olyan befogadó (inkluzív) szakképzési program és gyakorlati oktatás kialakítása határon átnyúló együttműködésben, amelyben hangsúlyosabban jelenik meg a gyakorlati oktatás, pl. egy munkaerő-piaci igényeknek megfelelő, munkahelyi gyakorlatra építő képzési szisztéma. Ennek révén megvalósulhatna a helyi és regionális tanulók készségfejlesztése, és végső soron olyan megfelelően képzett munkaerő válna elérhetővé, amely az adott szakterületen képes modern eszközök és digitális megoldások alkalmazására.

A javasolt szakképzési tevékenységek megvalósításával szélesebb körben elérhető, társadalmilag befogadó oktatás, végső soron pedig jobb foglalkoztatási lehetőségek teremthetők.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Gyakorlati és duális képzések, munkaalapú oktatási programok tantervének közös kialakítása, pl. mezőgazdasági területen;
- Képzési programok közös kidolgozása főként nagyon keresett (új) munkakörökhöz, különös tekintettel a digitális készségek és szolgáltatások fejlesztésére, a legújabb műszaki kompetenciák átadására, valamint e-megoldások és innovatív technológiák beépítésére;
- A szakképzés társadalmi presztízsének helyreállítását célzó széleskörű intézkedések támogatása;
- Konkrét vállalatokhoz (pl. agrárüzem vagy biogazdálkodás) kapcsolódó, non-profit alapon működő szakképzési centrummal kapcsolatos határon átnyúló együttműködés és tapasztalatcsere.

2.2.1.2 Az INTERACT- és az ESPON program esetében:

Hivatkozás: 17. cikk (9) bekezdés c) pont i. alpont

Egyetlen kedvezményezett vagy a kedvezményezettek korlátozott listájának meghatározása és az odaítélési eljárás

Nem alkalmazható.

2.2.1.3 Mutatók

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont ii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iii. alpont

2. táblázat Kimeneti mutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító [5]	Mutató	Mértékegység [255]	Mérföldkő (2024) [200]	Végző cél (2029) [200]
		RCO 85	Közös képzési programokban való részvétel			
		RCO 81	Határon átnyúló közös tevékenységekben való részvétel			

		RCO 84	Közösen kidolgozott és projektekben végrehajtott kísérleti tevékenységek			
		RCO 87	Határon átvélő együttműködést folytató szervezetek			

3. táblázat Eredménymutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító	Mutató	Mértékegység	Kiindulási érték	Tárgyév	Végső cél (2029)	Adatforrás	Megjegyzések
		RCR 81	Közös képzési rendszerekben képesítést szerző résztvevők						
		RCR 85	A projekt befejezését követően határon átnyúló közös tevékenységben való részvétel						
		RCR 84	A projekt befejezését követően határokon átnyúló együttműködést folytató szervezetek						

2.2.1.4 Fő célcsoportok

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iv. alpont

Fő kedvezményezett célcsoportok:

- A régió lakossága
- Rászoruló és hátrányos helyzetű csoportok
- Munkanélküliek és nehezen foglalkoztató emberek
- Iskolai lemorzsolódásban érintett gyermekek és fiatalok
- Iskolai lemorzsolódás kockázatának kitett gyermekek és fiatalok
- Oktatási szakemberek és hatóságok
- Szociális munkások
- Általános iskolások és középiskolába/szakiskolába jelentkező fiatalok
- Középiskolások/szakiskolások
- Szakiskolák és szakképzési központok diákjai, valamint tanárai, oktatói, képzésvezetői és pedagógusai

az alábbi szervezetek által megvalósított tevékenységek révén:

- Formális és informális oktatással foglalkozó intézmények és nonprofit szervezetek
- Szociális intézmények és szociális ellátó szervezetek
- Gyermekek-, család-, és ifjúságvédelemmel foglalkozó civil szervezetek
- A régióban működő szakiskolák és nonprofit képzési központok és egyéb érintett szervezetek

2.2.1.5 A célzott egyedi területek megjelölése, ideértve az integrált területi beruházás, a közösségvezérelt helyi fejlesztés és egyéb területi eszközök tervezett felhasználását

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iv. alpont

Nem alkalmazható.

2.2.1.6 Pénzügyi eszközök tervezett felhasználása

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont v) alpont

Nem alkalmazható.

2.2.1.7 Az uniós program forrásainak indikatív bontása beavatkozástípus szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont vi. alpont és 17. cikk (9) bekezdés c) pont v. alpont

4. táblázat 1. dimenzió – beavatkozási terület

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

5. táblázat 2. dimenzió – finanszírozási forma

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

6. táblázat 3. dimenzió – területi végrehajtási mechanizmus és területi fókusz

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

2.2.2 4.6. egyedi célkitűzés – Kultúra és turizmus

4.6 Egyedi Célkitűzés „(vi) a kultúra és a fenntartható turizmus szerepének erősítése a gazdaságfejlesztésben, valamint a társadalmi befogadás és a szociális innováció terén

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont

2.2.2.1 Kapcsolódó tevékenységi típusok, és várt hozzájárulásuk az említett egyedi célkitűzésekhez, valamint adott esetben a makroregionális stratégiákhoz és a tengermedence-stratégiákhoz

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont i. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont ii. alpont

2.2 Kultúra és turizmus

A határrégió kapcsán meghatározott szükségletek és kihívások alapján a javasolt Intézkedések számos módon hozzájárulnak az Egyedi Célkitűzéshez. A modern kor eszközeinek felhasználásával és a térségben végzett innovatív tevékenységek beépítésével az intézkedések elősegítik egy versenyképes és társadalmilag befogadó turisztikai kínálat létrehozását. Az intézkedések keretében kidolgozott idegenforgalmi termékeknek létező kulturális hagyományokon és természeti értékeken kell alapulniuk, így biztosítva a turizmus, különösen az aktív vagy ökoturizmus fenntarthatóságát. A kreatív iparágak által kifejlesztett termékek és szolgáltatások hasznosítása, a digitalizáció és a kulturális örökség online hozzáférhetővé tétele, és ezek beépítése az intézkedések keretében létrehozott turisztikai termékekbe lehetővé teszi, hogy mindenki – ezen belül kifejezetten a gazdaságilag vagy szociálisan hátrányos helyzetű, csökkent mozgásképességű vagy fogyatékossgal élő emberek – szabadon hozzáférhessenek a kulturális örökséghez. A turisztikai kínálat fenntarthatóságának biztosítása érdekében az intézkedések támogatják a korábban kifejlesztett, határon átnyúló turisztikai termékek kezelésére, valamint a jövőbeli termékek kezelésére szolgáló egységes kommunikációs rendszer kialakítását. Az Intézkedések hangsúlyozzák annak a szükségszerűségét, hogy a turisták számának növeléséhez intenzívebben kell a határrégiót népszerűsíteni, és hatékonyabban kell róla információt szolgáltatni. A turisztikai fejlesztések végrehajtásánál figyelembe kell venni a környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontokat.

A régióban feltárt problémák és kihívások megfelelő és hatékony kezelése, valamint a kulturális értékek védelmének erősítése érdekében a jelen Egyedi Célkitűzés három konkrét Intézkedés megvalósítását határozta el.

A jelen Egyedi Célkitűzés hatálya alá tartozó tevékenységek az EU mind a négy makroregionális stratégiájában jelentős témának számítanak, így kifejezetten hozzájárulnak az EU Duna Régió Stratégia (EUSDR) 3. prioritási területének mind a hét célkitűzésének, illetve az Adriai és Jón-térségre vonatkozó uniós stratégia (EUSAIR) Fenntartható idegenforgalomról szóló 4 pillérének megvalósításához.

2.2.1 sz. Javasolt Intézkedés

Közös turisztikai termékek fejlesztése, közös termékmarketinggel

Valamennyi közösen fejlesztett turisztikai terméknek közös idegenforgalmi stratégián, és igazoltan meglévő igényen kell alapulnia. A terméknek egyaránt kell tárgyi és immateriális elemeket tartalmazni, például természeti, kulturális és ember alkotta erőforrásokat, látnivalókat, létesítményeket, szolgáltatásokat és tevékenységeket. A legfontosabb azonban az, hogy ezeket az elemeket egy olyan kidolgozott turisztikai program keretében kell megjeleníteni, amely úgynevezett látogatói élményt teremt, tehát érzelmi reakciót vált ki a potenciális turistákból.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- A vízi turizmus (tó, folyó, csatorna) fejlesztése és népszerűsítése a kapcsolódó kerékpáros turisztikai termékekkel (Eurovelo 6,11,13 útvonalak érintettek), dokkok, hajókikötők üzemeltetése, szolgáltatók bevonásával jobb megközelíthetőség, tájékoztatás és kapcsolatok megvalósítása;
- Határon átnyúló tematikus utakat tartalmazó turisztikai ajánlatok kidolgozása, vagy meglévő ajánlatok kibővítése valamely kulturális örökséghez (múzeum, park, kézművesség, népi hagyomány, vallási emlékhely, történelmi időszak, híres személy) és természeti értékhez kapcsolódó művészeti vagy kulturális turizmus, ökoturizmus, aktív turizmus és falusi turizmus formájában;
- Közös turisztikai márka fejlesztése és népszerűsítése szolgáltatás minőségbiztosítási rendszer létrehozásával, valamint közös turisztikai desztinációmenedzsment bevezetésével;

A tevékenységek részeként szükség szerint megvalósítható infrastruktúrafejlesztés, tárgyi eszközök vásárlása, közös kommunikációs platformok létrehozása (a szoftveralkalmazásokat is ideértve).

2.2.2 sz. Javasolt Intézkedés

Kulturális együttműködés

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Kulturális intézmények/szervezetek (pl. színházak, művelődési házak/kulturális központok, könyvtárak, múzeumok, galériák, zene- és művészeti iskolák stb.) közötti együttműködés nem formális kulturális oktatási- és kompetenciafejlesztési programok megvalósításában;
- A kortárs művészetek fenntartható népszerűsítése és a kulturális örökség megóvása hálózatok/klaszterek kialakításával, a szakmai tapasztalatsere és a többnyelvűség előmozdításával.
- Turisztikai célú közös kulturális programok, rendezvények és fesztiválok szervezésére, népszerűsítése és megvalósítására létrehozott együttműködések.

2.2.3 sz. Javasolt Intézkedés

Turisztikai és kulturális célú tájékoztató információk közös kezelése

Olyan közös információkezelést célzó tevékenységek, amelyek folyamatos tájékoztatást nyújtanak a belföldi és külföldi turistáknak a határrégió turisztikai és kulturális ajánlatairól, híreiről és eseményeiről.

A lehetséges tevékenységek közé tartoznak: az információk közzététele (magyar és szerb nyelveken, illetve egyéb gyakori nyelveken), a tájékoztatás infrastrukturális feltételeinek fejlesztése, egyablakos turisztikai tájékoztatás, információs és marketingrendszer működtetése, marketingkampányok lebonyolítása, információs központok működtetése, az idegenforgalmi ágazatban dolgozók számára képzések szervezése, szem előtt tartva a meglévő információs infrastruktúrát és rendszereket.

2.2.2.2 Az INTERACT- és az ESPON program esetében:

Hivatkozás: 17. cikk (9) bekezdés c) pont i. alpont

Egyetlen kedvezményezett vagy a kedvezményezettek korlátozott listájának meghatározása és az odaitélési eljárás

Nem alkalmazható.

2.2.2.3 Mutatók

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont ii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iii. alpont

2. táblázat Kimeneti mutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító [5]	Mutató	Mértékegység [255]	Mérföldkő (2024) [200]	Végső cél (2029) [200]
		RCO 115	Határon átnyúló, közösen szervezett nyilvános események			
		RCO 84	Közösen kidolgozott és projektekben végrehajtott kísérleti tevékenységek			
		RCO 87	Határon átvélt együttműködést folytató szervezetek			

3. táblázat Eredménymutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító	Mutató	Mértékegység	Kiindulási érték	Tárgyév	Végső cél (2029)	Adatforrás	Megjegyzések
		RCR 84	A projekt befejezését követően határokon átnyúló együttműködést folytató szervezetek						

2.2.2.4 Fő célcsoportok

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iv. alpont

Fő kedvezményezetti célcsoportok:

- A határrégió lakossága
- Turisztikai szolgáltatók (pl. szálláshelyek, éttermek, vendéglátóhelyek)
- Turisták

az alábbi szervezetek által megvalósított tevékenységek révén:

- Helyi önkormányzatok
- Megyei és regionális szintű intézmények és szervezeteik
- Turisztikai desztinációmenedzsmenttel foglalkozó szervezetek
- A kulturális értékek megőrzéséért és hasznosításáért felelős közintézmények

- Kulturális intézmények/kulturális szolgáltató szervezetek (pl. színházak, művelődési házak/kulturális központok, könyvtárak, múzeumok, galériák, zene- és művészeti iskolák stb.)
- Turisztikai szakmai szervezetek
- Kulturális tevékenységet végző civil szervezetek
- Idegenforgalmi tevékenységet végző civil szervezetek
- Kulturális információs központok fejlesztéséért és működtetéséért felelős határon átnyúló együttműködések és egyéb érintett szervezetek

2.2.2.5 A célzott egyedi területek megjelölése, ideértve az integrált területi beruházás, a közösségvezérelt helyi fejlesztés és egyéb területi eszközök tervezett felhasználását

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iv. alpont

Nem alkalmazható.

2.2.2.6 Pénzügyi eszközök tervezett felhasználása

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont v) alpont

Nem alkalmazható.

2.2.2.7 Az uniós program forrásainak indikatív bontása beavatkozástípus szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont vi. alpont és 17. cikk (9) bekezdés c) pont v. alpont

4. táblázat 1. dimenzió – beavatkozási terület

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

5. táblázat 2. dimenzió – finanszírozási forma

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

6. táblázat 3. dimenzió – területi végrehajtási mechanizmus és területi fókusz

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

2.3 Határon átnyúló intézményi és civil együttműködés

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés d) pont

Interreg-specifikus célkitűzések (ISC)

2.3.1 1. Interreg-specifikus célkitűzés – „Az együttműködés jobb irányítása”

Interreg-specifikus célkitűzések (ISC) 1 – „Az együttműködés jobb irányítása”

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont

2.3.1.1 Kapcsolódó tevékenységi típusok, és várt hozzájárulásuk az említett egyedi célkitűzésekhez, valamint adott esetben a makroregionális stratégiákhoz és a tengermedence-stratégiákhoz

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont i. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont ii. alpont

3.1 Harmonikus jószomszédi kapcsolatok előmozdítása a felek együttműködésén keresztül

A határrégió kapcsán meghatározott szükségletekre és kihívásokra figyelemmel a tervezett Intézkedések hozzájárulnak a helyi önkormányzatok és civil szervezetek közötti együttműködés fejlesztéséhez, s ezzel a határrégióban élők közötti bizalom erősítéséhez. A fiatalok, az idősek és a fogyatékossgal élők, mint kiemelt célcsoportok lehetnek a motorjai a határon átnyúló kapcsolatok erősítésének, a beszélt anyanyelvtől függetlenül.

A testvérvárosi kapcsolatok fejlesztése mind az állami, mind a civil szervezetek bevonásával jelentősen javíthatja a helyi kormányzás minőségét, de ösztönözheti innovatív megoldások bevezetését, valamint a helyi közösségek mélyebb bevonását is önkormányzati intézkedésekbe.

Ha felszámoljuk a határon átnyúló munkaerőpiacon, a helyi termékek kereskedelmében, valamint az egészségügyi és szociális szolgáltatások nyújtásában jelenleg fennálló akadályokat, a közös intézményi tevékenységek szorosabbá tehetik az emberek, vállalkozások vagy az érintett intézmények és civil szervezetek közötti határon átnyúló együttműködéseket.

A régióban feltárt problémák és kihívások hatékony kezelése és a harmonikus jószomszédi kapcsolatok ápolása érdekében, a jelen Interreg Egyedi Célkitűzés két konkrét Intézkedés megvalósítását határozta el.

A tervezett Intézkedések szorosan kapcsolódnak az EU Duna Régió Stratégia (EUSDR) 10. prioritási területéhez, tehát „Az intézményrendszer kibővítéséhez és az intézményi együttműködés megerősítéséhez”.

3.1.1 sz. Javasolt Intézkedés

A kölcsönös bizalom építése, különösen az emberek közötti kapcsolatokat (P2P) erősítő fellépések előmozdításával

A P2P Intézkedés keretében lehetőség van olyan kisebb léptékű projektek támogatására, amelyek ösztönzik a határrégióban élő generációk mindennapos együttműködését.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- Határon átnyúló sportprogramok és -tevékenységek szervezése, pl. táborok, versenyek, elsősorban fiatalok számára;
- A helyi kulturális hagyományok megőrzését, új kulturális értékek és programok létrehozását célzó közös tevékenységek megvalósítása a helyi közösség bevonásával, pl. zenei, kézműves, vagy színházi programok stb.;
- A célcsoportok – például fiatalok, idősek, fogyatékossgal élők, nemzetiségi csoportok és kisebbségek stb. – bevonásával megvalósított tevékenységek;
- Új vagy megújított Együttműködési Megállapodások és Cselekvési Tervek kidolgozása a Testvérvárosok vagy falvak közös tevékenységeinek végrehajtására. Az Együttműködési Megállapodások és Cselekvési Tervek végrehajtásával összefüggésben a következő tevékenységek támogathatók: pl. készségfejlesztés, a helyi önkormányzatok, városüzemeltetési nonprofit társaságok és intézmények közötti szakmai tudásmegosztás az érintett civil szervezetek bevonásával, többek között a zöld városi mobilitás, a közlekedésbiztonság, az energiafogyasztás nyomon követése, a megújuló energia használata, a zöld infrastruktúra fejlesztése, a lakossággal való kommunikáció, közigazgatási informatikai megoldások alkalmazása stb.

A fenti tevékenységeknél lehetőség van tárgyi eszközök beszerzésére.

3.1.2 sz. Javasolt Intézkedés

Jobb együttműködés irányítását elősegítő intézkedések

Az intézkedés célja az intézmények és a civil szervezetek közötti határon átnyúló együttműködés ösztönzése, a tapasztalatcsere elősegítése, a kapacitások növelése, valamint a határon átnyúló együttműködés jogi és adminisztratív akadályainak csökkentése érdekében.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- A határon átnyúló, fenntartható közlekedés, mobilitás-fejlesztési tervek, ezen belül különösen a tömegközlekedési fejlesztések összehangolása;
- A határon átnyúló munkaerő-piaci részvétel támogatása és ösztönzése, pl. a régióban biztosított tájékoztatás és tanácsadás fejlesztésével;
- Tapasztalatcsere a szociális és egészségügyi szolgáltatások határon átnyúló biztosításának harmonizációjához és fejlesztéséhez;
- A helyi mezőgazdaság és kézműves termékek szomszédos országban folytatott kereskedelmének támogatása;
- Együttműködés a helyi médiával a határrégió mindennapi életének és eseményeinek bemutatásához szükséges információáramlás javításához;

- A társadalmi innováció ösztönzése, valamint kreatív és innovatív intézményi megoldások alkalmazása a közigazgatásban;
- Határon átnyúló területgazdálkodási szervezetek intézményi kapacitásának növelése.

A fenti tevékenységeknél lehetőség van tárgyi eszközök beszerzésére és kisebb infrastrukturális beruházások végrehajtására. Kívánatos a civil szervezetek és az állampolgárok bevonása a tevékenységek végrehajtásába, legalább partnerségi konzultációk formájában.

A Program végrehajtása során gondoskodni kell arról, hogy az 1.1, 1.2, 2.1 és 2.2 sz. Intézkedések keretében támogatott projektek a jelen Intézkedés keretében ne részesüljenek támogatásban.

2.3.1.2 Az INTERACT- és az ESPON program esetében:

Hivatkozás: 17. cikk (9) bekezdés c) pont i. alpont

Egyetlen kedvezményezett vagy a kedvezményezettek korlátozott listájának meghatározása és az odaítélési eljárás

Nem alkalmazható.

2.3.1.3 Mutatók

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont ii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iii. alpont

2. táblázat Kimeneti mutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító [5]	Mutató	Mértékegység [255]	Mérföldkő (2024) [200]	Végző cél (2029) [200]
		RCO 87	Határon átnyúló együttműködést folytató szervezetek			

3. táblázat Eredménymutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító	Mutató	Mértékegység	Kiindulási érték	Tárgyév	Végző cél (2029)	Adatforrás	Megjegyzések
		RCR 84	A projekt befejezését követően határokon átnyúló együttműködést folytató szervezetek						

2.3.1.4 Fő célcsoportok

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iv. alpont

Fő kedvezményezett célcsoportok:

- A határrégió lakossága

az alábbi szervezetek által megvalósított tevékenységek révén:

- Helyi és regionális szinten működő állami hivatalok

- Helyi önkormányzatok

- A tervezett intézkedések releváns témáival foglalkozó civil szervezetek, nonprofit társaságok és szakmai szervezetek

- Helyi média

és egyéb érintett szervezetek

2.3.1.5 A célzott egyedi területek megjelölése, ideértve az integrált területi beruházás, a közösségvezérelt helyi fejlesztés és egyéb területi eszközök tervezett felhasználását

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iv. alpont

Nem alkalmazható.

2.3.1.6 Pénzügyi eszközök tervezett felhasználása

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont v) alpont

Nem alkalmazható.

2.3.1.7 Az uniós program forrásainak indikatív bontása beavatkozástípus szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont vi. alpont és 17. cikk (9) bekezdés c) pont v. alpont

4. táblázat 1. dimenzió – beavatkozási terület

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

5. táblázat 2. dimenzió – finanszírozási forma

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

6. táblázat 3. dimenzió – területi végrehajtási mechanizmus és területi fókusz

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

2.3.2 2. Interreg-specifikus célkitűzés – „Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa”

Interreg-specifikus célkitűzések (ISC) 2 – „Biztonságosabb és veszélytelenebb Európa”

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont

2.3.2.1 Kapcsolódó tevékenységi típusok, és várt hozzájárulásuk az említett egyedi célkitűzésekhez, valamint adott esetben a makroregionális stratégiákhoz és a tengermedence-stratégiákhoz

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont i. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont ii. alpont

3.2 Határátlépések kezelése

Az ebben a szakaszban bemutatásra kerülő tevékenységtípusok az Interreg Egyedi Célkitűzéshez úgy járulnak hozzá, hogy a határellenőrzések működésének hatékonyabbá tételével megszüntetik a Magyarország és Szerbia, az EU külső határa közötti határátlépés szűk keresztmetszeteit. Ez a határőrizeti tevékenységek összehangolásával és a határellenőrzésért felelős hatóságok képességeinek javításával, valamint a határátkelőhelyek áteresztőképességének növelése érdekében végrehajtott kisebb infrastrukturális fejlesztések végrehajtásával érhető el.

A tervezett Intézkedések szorosan kapcsolódnak az EU Duna Régió Stratégia (EUSDR) 11. prioritási területéhez, tehát „A határellenőrzési rendszerek, a dokumentumellenőrzés-kezelés és a konzuli kérdésekben folytatott együttműködés javításához a Duna Régióban”.

3.2.1 sz. Javasolt Intézkedés

A határátkelőhelyek irányításának kapacitásfejlesztése és mobilitás

A jelen Intézkedés célja, hogy növelje a már meglévő vagy a jövőben létrehozni kívánt határátkelőhelyek kapacitását, és javítsa a határőrök és a vámhatóságok biztonságát.

A tevékenységek – többek között, de nem kizárólag – az alábbiak lehetnek:

- A határátkelőhelyek infrastrukturális feltételeinek és technikai felszereltségének fejlesztése (pl. vámhivatali helyiségek, veszélyes áruk szállítása, határállomások környezetének javítása, kapacitásbővítés, technológiai megoldások beszerzése és fejlesztése);
- A határőrök és a vámügyintézők ismereteinek és készségeinek fejlesztése, képzések, workshopok és egyéb képzési események szervezésével;
- A határőrizeti szolgálatok és a vámügyintézés humán kapacitásának bővítése a csúcsidejű időszakokban – közös kapacitásfejlesztési projektekkel;
- A kommunikációs sáv szélességének bővítése a határellenőrzés felgyorsítása érdekében;
- A határállomás megközelíthetőségének javítása a határátkelőhelyen előforduló torlódások megszüntetése és a várakozási idők csökkentése érdekében (pl. a határátkelőhelyen az autóbusz-forgalom feltételeinek megteremtése).

2.3.2.2 Az INTERACT- és az ESPON program esetében:

Hivatkozás: 17. cikk (9) bekezdés c) pont i. alpont

Egyetlen kedvezményezett vagy a kedvezményezettek korlátozott listájának meghatározása és az odaítélési eljárás

Nem alkalmazható.

2.3.2.3 Mutatók

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont ii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iii. alpont

2. táblázat Kimeneti mutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító [5]	Mutató	Mértékegység [255]	Mérföldkő (2024) [200]	Végső cél (2029) [200]
		RCO 87	Határon átvelő együttműködést folytató szervezetek			

3. táblázat Eredménymutatók

Prioritás	Egyedi célkitűzés	Azonosító	Mutató	Mértékegység	Kiindulási érték	Tárgyév	Végső cél (2029)	Adatforrás	Megjegyzések
		RCR 84	A projekt befejezését követően határokon átnyúló együttműködést folytató szervezetek						

2.3.2.4 Fő célcsoportok

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iii. alpont, 17. cikk (9) bekezdés c) pont iv. alpont

Fő kedvezményezetti célcsoportok:

- A határrégió lakossága
- A határ menti régióba utazó vagy azon átutazó turisták
- A határrégióban működő vagy határátlépéssel járó áruszállítást folytató vállalkozások

az alábbi szervezetek által megvalósított tevékenységek révén:

- Állami határőrizeti és határigazgatási hatóságok (határőrök és vámhatóságok)
- Forgalomfejlesztésért felelős hatóságok vagy állami vállalatok
- Helyi önkormányzatok és egyéb érintett szervezetek

2.3.2.5 A célzott egyedi területek megjelölése, ideértve az integrált területi beruházás, a közösségvezérelt helyi fejlesztés és egyéb területi eszközök tervezett felhasználását

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont iv. alpont

Nem alkalmazható.

2.3.2.6 Pénzügyi eszközök tervezett felhasználása

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés e) pont v) alpont

Nem alkalmazható.

2.3.2.7 Az uniós program forrásainak indikatív bontása beavatkozástípus szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés c) pont vi. alpont és 17. cikk (9) bekezdés c) pont v. alpont

4. táblázat 1. dimenzió – beavatkozási terület

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

5. táblázat 2. dimenzió – finanszírozási forma

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

6. táblázat 3. dimenzió – területi végrehajtási mechanizmus és területi fókusz

Prioritás száma	Alap	Egyedi célkitűzés	Kód	Összeg (EUR)

3. Finanszírozási terv

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés f) pont

3.1 Pénzügyi előirányzatok évek szerint

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés g) pont i) alpont, és 17. cikk (4) bekezdés a)–d) pont

7. táblázat

<i>Alap</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>	<i>2023</i>	<i>2024</i>	<i>2025</i>	<i>2026</i>	<i>2027</i>	<i>Összesen</i>
<i>ERFA (területi együtműködési célkitűzés)</i>								
<i>IPA III CBC²</i>								
<i>NDICI-CBC³</i>								
<i>IPA III⁴</i>								
<i>NDICI⁵</i>								
<i>TOTP⁶</i>								
<i>Interreg alapok⁷</i>								
<i>Összesen</i>								

² Interreg A, külső határon átnyúló együtműködés.

³ Interreg A, külső határon átnyúló együtműködés.

⁴ Interreg B és C.

⁵ Interreg B és C.

⁶ Interreg B, C és D.

⁷ ERFA, IPA III, NDICI vagy TOTP, ha egy összegben szerepelnek az Interreg B és C alatt.

3.2 Összes pénzügyi előirányzat alaponként és nemzeti társfinanszírozás

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés f) pont ii) alpont, és 17. cikk (4) bekezdés a)–d) pont

8. táblázat

Szakpolitikai célkitűzés száma	Prioritás	Alap (értelemszerűen)	Az uniós támogatás kiszámításának alapja (teljes elszámolható költség vagy közpénzből nyújtott hozzájárulás)	Uniós hozzájárulás (a)=(a1)+(a2)	Uniós hozzájárulás indikatív bontásban		Nemzeti hozzájárulás (b)=(c)+(d)	Nemzeti hozzájárulás indikatív bontásban		Összesen (e)=(a)+(b)	A társfinanszírozás aránya (f)=(a)/(e)	Harmadik országok hozzájárulásai (tájékoztató)
					technikai segítségnyújtás nélkül a CPR 27. cikkének (1) bekezdése szerint (a1)	technikai segítségnyújtással a CPR 27. cikkének (1) bekezdése szerint (a2)		Nemzeti, közpénz (c)	Nemzeti, magánforrás (d)			
	1. prioritás	ERFA										
		IPA III CBC ⁸										
		NDICI- CBC ⁹										
		IPA III ¹⁰										
		NDICI ¹¹										
		TOTP ¹²										
		Interreg alapok ¹³										
	2. prioritás	(alapok a fentiek szerint)										
	Összesen	Összes alap										
		ERFA										
		IPA III CBC										
		NDICI-CBC										
		IPA III										
		NDICI										
		TOTP										
		Interreg alapok										
	Összesen	Összes alap										

⁸ Interreg A, külső határon átnyúló együttműködés.

⁹ Interreg A, külső határon átnyúló együttműködés.

¹⁰ Interreg B és C.

¹¹ Interreg B és C.

¹² Interreg B, C és D.

¹³ ERFA, IPA III, NDICI vagy TOP, ha egy összegben szerepelnek az Interreg B és C alatt.

4. Az érintett programpartnereknek az Interreg program előkészítésébe történő bevonására tett intézkedések és az említett programpartnerek szerepe a végrehajtásban, monitoringban és értékelésben

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés g) pont

Szövegmező [10 000]

Partnerek és szerepük a Program előkészítésében

A többszintű kormányzás elvére figyelemmel, a partnerek bevonása központi szempont volt a Program kidolgozása során. A programozási folyamatot az érintett magyar és szerb minisztériumok, illetve regionális/megyei/helyi szintű szervezetek képviselőiből álló Programozási Bizottság (PB) koordinálta.

Magyar részről a PB tagjai:

Külgazdasági és Külügyminisztérium, Pénzügyminisztérium, Innovációs és Technológiai Minisztérium, Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft, Csongrád-Csanád megye és Bács-Kiskun megye.

Szerb részről a PB tagjai:

Európai Integrációs Minisztérium, Építésügyi-, Szállítmányozási- és Infrastrukturális Minisztérium (Nemzetközi Együttműködési és EU Integrációs Főosztály, Terület- és Településtervezési Főosztály), Vajdaság Autonóm Tartomány Kormánya, Szerb Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Városok és Települések Állandó Konferenciája.

A programozási folyamatban részt vett a Közös Titkárság (ezen belül a KT Antenna), a Nemzeti Hatóság és az INTERREG-IPA Magyarország-Szerbia Határon Átnyúló Együttműködési Program Irányító Hatósága is.

A programozási folyamatban részt vettek továbbá a központi és helyi szintről delegált tanácsadók, valamint a civil társadalom képviselői is, akik értékes meglátásaikkal segítették a programozási folyamatot.

Magyar részről a tanácsadó intézmények: Duna Regionális Stratégia Titkársága, Csemete Természet és Környezetvédelmi Egyesület – természetvédelmi szervezet, Bácsalmásért Feldolgozó és Értékesítő Szociális Szövetkezet – szociális szövetkezet, DKMT Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégiós Fejlesztési Ügynökség – Nonprofit Közhasznú Kft.

Szerb részről a tanácsadó intézmények: Európai Integrációs Minisztérium, Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala, Civil Szervezetekkel való Együttműködésért Felelős Hivatal, Szerb Fejlesztési Ügynökség, „Bánáti” Regionális Társadalmi-Gazdasági Fejlesztési Központ, „Bácskai” Regionális Fejlesztési Ügynökség, „Szerémségi” Regionális Fejlesztési Ügynökség, PANONREG Regionális Fejlesztési Ügynökség.

A programozási folyamat legfontosabb mérföldkövei a PB-tagok, a tanácsadók, a területi elemzést készítő szakértők, az IP-dokumentum 2. fejezetét kidolgozó szakértői csoport, valamint a stratégiai környezeti vizsgálatot készítő szakértők (SKV-szakértők) részvételével tartott PB ülések. A PB feladata – a tervezési folyamat irányítása és stratégiai koordinálása mellett – a programozási folyamat főbb mérföldköveinek és eredményeinek egyeztetése és jóváhagyása volt (területi elemzés, SKV, a stratégiával kapcsolatos munkaanyagok és az Interreg Program tervezetének tartalma).

Részt vett a folyamatban a Programért felelős EK szakreferens, aki a programozás aktuális helyzetéről és eredményeiről írásbeli tájékoztatásokból és a PB-üléseken való részvétele során nyert információkat.

A fentiekén túl, az előzőekben felsorolt érintettek – a határ mindkét oldaláról – a Program előkészítésének kezdete óta közvetlenül és aktívan részt vettek a folyamatban figyelemmel a Magatartási Kódex vonatkozó rendelkezéseire, valamint a 2014–2020-as Program Programozási Bizottságának és Közös Titkárságának értékes meglátásaira (helyismeretük és a 2014–2020-as programmal kapcsolatos tapasztalataik alapján).

A tagok részvétele workshopok, interjúk és online nyilvános konzultációk formájában valósult meg, hogy valóban aktív párbeszéd alakulhasson ki (pl. a helyi kihívások és fejlesztési igények feltárása, a konkrét intézkedések és projektötletek kidolgozása, valamint a meglévő és potenciális pályázók és együttműködési hálózatok meghatározása, stb. kapcsán). A műhelyek (workshopok) szervezése az érdekelt feleknek a programozási folyamatba történő tényleges bevonását szolgálta. 2019-ben összesen két workshop került lebonyolításra: egy Mórahalmon, egy pedig a szerbiai Novi Sadon (Újvidéken). 2020-ban négy workshop került megrendezésre: kettő a Vajdaságban (Újvidéken és Szabadkán) – a Szerb Köztársaság Nemzeti Hatóságával együttműködésben; kettő pedig Magyarországon (Szegeden és Kecskeméten) – a két regionális hatósággal (Csongrád-Csanád és Bács-Kiskun megyével) közös szervezésben. A workshopok során a résztvevők olyan interaktív folyamatba kapcsolódhattak be, ahol kifejthették véleményüket a határrégió területi kihívásairól, a határrégió integrációjának szintjéről, valamint azokról a lehetséges eszközökről és megoldásokról, amelyekkel ezeket a kihívásokat kezelni lehet. A leggyakrabban alkalmazott eszközök közé tartozott a moderált beszélgetés, a pontozásos felmérés, az ötletbörze és a konstruktív vitát (2019-ben), majd a szavazás és a kötetlen megbeszélések (2020-ban). 2019-ben és 2020-ban online felmérések is lebonyolításra kerültek. 2019-ben összesen 135 érvényes választ rögzítettek – ebből 72-t magyarul, 63-t szerbül, míg 2020-ban 75 válaszadó töltötte ki a kérdőívet, 38 szerbül és 37 pedig magyarul. A kérdőívet úgy állították össze, hogy alkalmas legyen a lehető legtöbb adat összegyűjtésére, ugyanakkor meg lehessen belőle ismerni az érintettek különböző véleményét is; így a nagy mennyiségű számszerűsíthető adat mellett kvalitatív információk is rendelkezésre álltak.

Mind a workshopok, mind az online felmérések eredményei felhasználásra kerültek a területi elemzés elkészítéséhez, amely stabil alapot biztosított a szakpolitikai célkitűzések kiválasztásához, és az Interreg Program dokumentum kialakításával kapcsolatos további munkához.

A nyilvánosságot a programozási folyamatról több fórumon is tájékoztatták; főként a korábbi program honlapján, az Európai Integrációs Minisztérium honlapján; de a PB tagok honlapján is megjelentek információk.

Partnerek és szerepük a Program végrehajtásában

A vonatkozó EU Rendeletnek megfelelően, mindkét résztvevő ország érintett partnerei részt kell, hogy vegyenek a program előkészítésében és végrehajtásában is, így különösen a Monitoring Bizottság munkájában is.

A partnerországok szoros együttműködést kívánnak biztosítani a partnerek között mindkét résztvevő országban, illetve a magánszféra, és egyéb szektorok érintettjeivel is. A közös Monitoring Bizottság (MB) összetételéről a partnerországok a következőképpen fognak megállapodni:

1. az érintett hatóságok, köztük a közreműködő szervezetek;
2. a CPR-ben hivatkozott programpartnerek képviselői az európai partnerségi magatartási kódexben meghatározottak szerint:

A tagokat a partnerországok jelölése alapján választják ki, és a partnerek szerepkörét az Eljárási Szabályzat határozza meg.

Intézményi koordinációs mechanizmus

A Külgazdasági és Külügyminisztérium (Magyarországon, KKM) és a Szerb Köztársaság Európai Integrációs Minisztériuma (Szerbiában, MEI) – a Monitoring Bizottságok, a Közös Titkárságok (KT Antenna), az Ellenőrző és egy Program testületek munkájának támogatása mellett – állandó koordinációs mechanizmusként működnek, hogy biztosítsák az ESB- és IPA-alapok (az IPA és az ERFA szerinti általános operatív programok és együttműködési programok), valamint egyéb uniós és nemzeti finanszírozási eszközök felhasználásának átfogó koordinációját és nyomon követését.

Magyarországon az ERFA, az IPA/IPA II /IPA III és az ENPI/ENI/NDICI forrásokból társfinanszírozott Interreg/ETC Programok tervezésére és végrehajtására szolgáló portfólió a Külgazdasági és Külügyminisztériumhoz (KKM) tartozik. A tervezési szakaszban a KKM koordinálta minden olyan határon átnyúló együttműködési program programozási folyamatát, amelyben Magyarország részt vesz, míg az Innovációs és Technológiai Minisztérium, majd 2021.01.01-től a Miniszterelnökség, a kohéziós alapok magyarországi koordinátoraként, a Pénzügyminisztérium pedig, mint a területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős szerv, vett részt a folyamatban.

Szerbiában az Európai Integráció Minisztériuma koordinálja az IPA-támogatásokat, illetve valamennyi határon átnyúló együttműködési program programozási monitoring folyamatát, a monitoring rendszert pedig a kettős finanszírozás elkerülésének egyik eszközeként fogja használni. A szerb MB tagok olyan képviselők, akik részt vesznek az uniós ügyek intézésében, valamint az IPA más szakpolitikai területeihez kapcsolódó források programozásában és felhasználásában, és hozzájárulnak a komplementaritáshoz.

A koordinációt a fentiek mellett úgy biztosítják, hogy alkalmanként meghívják a programhatóságokat az MB ülésekre, illetve az MB ülések és határozatok előtt rendszeresen nemzeti szintű konzultációt folytatnak az érintett témákban.

5. Az Interreg programmal kapcsolatos kommunikációra és láthatóságra vonatkozó megközelítés (célkitűzések, célközönség, kommunikációs csatornák, többek között adott esetben a közösségi médiában megjelenő tájékoztatás, tervezett költségvetés, valamint a monitorozás és értékelés releváns mutatói)

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés h) pont

Szövegmező [4500]

A kommunikáció a program szerves részét képezi. A hatékony és eredményes kommunikáció elengedhetetlen a Program sikeréhez. A sikeres Programkommunikáció stratégiai megközelítést igényel – világosan meghatározott kommunikációs célkitűzéseket, és a hozzájuk tartozó kulcsfontosságú üzeneteket, amelyekkel a célcsoportot a megfelelő csatornákon és eszközökkel célozzák meg. A Kommunikációs stratégiát a program indulásakor kell kialakítani, és amely a Programon tájékoztatási és kommunikációs intézkedéseinek alapjául szolgál majd.

A kommunikációs stratégiában ki kell jelölni és meg kell határozni a legfontosabb kommunikációs elemeket: a kommunikációs célkitűzéseket, a legfontosabb üzeneteket, a célközönséget, a kommunikációs csatornákat és eszközöket, valamint a stratégiai kommunikációs megközelítést, és ebben az uniós szabályozásra, az Interreg Programra, a korábbi programok során összegyűjtött tapasztalatokra, az előző programok értékelésének megállapításaira, valamint a magyar-szerb határregió jellemzőire kell támaszkodni.

Az előrehaladás mérésére, és annak értékelésére, hogy a Program kommunikációs céljai megvalósultak-e, Kommunikációs eredménymutatókat kell meghatározni.

A program kommunikációja és láthatósága szempontjából a fő feladatok a következők:

- támogatás a program vizuális arculatának előkészítéséhez, kezeléséhez és fejlesztéséhez;
- a Program honlapjának létrehozása, fejlesztése és működtetése,
- részvétel az EK, az INTERACT és/vagy Magyarország, illetve Szerbia nemzeti szervezeteinek kommunikációs kezdeményezéseiben (pl. Európai Együttműködés Napján);
- iránymutatás nyújtása a kedvezményezetteknek a Program látványterveinek megfelelő felhasználásához;
- a Program képviselte hazai és nemzetközi rendezvényeken, versenyeken, adatgyűjtésekben stb.;
- Programrendezvények szervezése vagy támogatás nyújtása a szervezéshez;
- a Program regionális szintű bemutatása és képviselte, hogy a partnerek rendelkezhessenek a projektek fejlesztéséhez szükséges információkkal;
- regionális és helyi szintű tájékoztató és népszerűsítő tevékenységek támogatása mind Magyarországon, mind Szerbiában;
- a projekt pályázói és partnerei számára regionális kapcsolattartó szerep betöltése;
- a kötelező adatszolgáltatás biztosítása az EU-rendelettel összhangban.

A programkommunikáció alapelvei

A programkommunikációnál a következő alapelvekre kell figyelemmel lenni:

- Átláthatóság – minden szakaszban elengedhetetlen, hogy a program információi a nyilvánosság számára hozzáférhetőek legyenek, és ezáltal megfeleljenek az EU szabványainak és előírásainak;
- Pontosság – az információ csak akkor érvényes, ha pontos;
- Időszerűség – az időszerű tájékoztatás az állampolgárok számára hasznos, míg a média számára hírértéket képvisel;
- Egyértelműség – ahhoz, hogy a célközönség számára érthető legyen, az információnak egyértelműnek kell lennie.

- Projekt- és eredmény-fókusz – a projektek a Program leghitelesebb „képviselői”; a projektek, valamint az azokban meghatározott kezdeményezéseik és eredményeik végrehajtásának és láthatóságának támogatása;
- A bevált gyakorlatok megosztása az Interreg programok és a Programon belüli projektek között hozzájárul a program eredményességének javításához.

A Program tájékoztató és kommunikációs intézkedéseinek megtervezése és végrehajtása során maximálisan figyelemmel kell lenni a program horizontális elveire:

- Fenntartható fejlődés – környezetvédelmi gyakorlatok;
- Esélyegyenlőség és a diszkrimináció elutasítása – egyenlő esélyek biztosítása a rászoruló csoportok részére, és hátrányos megkülönböztetés elutasítása
- A nők és férfiak közötti egyenlőség.

A Programszintű kommunikáció a program egészének információs és kommunikációs intézkedéseinek végrehajtásához kapcsolódik. A Program szervei közötti Programszintű kommunikáció, valamint a kedvezményezettekkel folytatott kommunikáció belső jellegű, míg a Program szervei és a nyilvánosság között folytatott kommunikáció külső kommunikációnak minősül, hisz a határrégiót tájékoztatja a program fontosságáról, s egyúttal népszerűsíti azt.

A Projektszintű kommunikáció a program keretében megvalósított projektekre vonatkozik. Szerződés-kötés előtt.

A külső kommunikáció a külső közönségnek, többek között a potenciális kedvezményezetteknek, a médiának, a határrégió és a két partnerország lakosainak stb. szóló tájékoztatás. A külső kommunikációt – különösen a programszintű kommunikációt – elsősorban a közösségi média eszközein és platformjain kell megvalósítani. Ugyanakkor a projektszintű tevékenységek, és azok eredményeinek megjelenítése a közösségi médiában minden kedvezményezett felé elvárás lesz.

Az alapkommunikáció és a láthatósági tevékenységek indikatív költségvetése	
Publikációk	25 000
Pályázati felhívások hirdetései (országos és megyei szinten)	5000
Nyílt napok, partnerségi fórumok szervezése	20 000
A vezető kedvezményezett és a kedvezményezett műhelyek megszervezése	12 000
Rendezvényszervezés; nyitó és záró konferencia, Európai Együttműködési Napok	70 000
Kommunikációs népszerűsítő anyagok	70 000
Webdesign, weboldal fejlesztés és működtetés, közösségi média és egyéb eszközök	20 000
Grafikai tervezési szolgáltatások és alkalmazások	8000
Összesen	230 000

6. A kisméretű projekteknek – többek között kisprojekt-alapokon belüli kisprojekteknek – juttatandó támogatás megjelölése

Hivatkozás: 17. cikk (3) bekezdés i) pont, 24. cikk

Szövegmező [7000]

A Programozási Bizottság úgy határozott, hogy a Program megvalósítása során az Interreg rendelettel összhangban kötelezőnek tekinti a korlátozott pénzügyi források működtetését. xxxx

7. Végrehajtási rendelkezések

7.1. Programhatóságok

Hivatkozás: 17. cikk (6) bekezdés a) pont

9. táblázat

Programhatóságok	Az intézmény neve [255]	Kapcsolattartó neve [200]	E-mail [200]
Irányító hatóság	Magyarország		
Nemzeti hatóság (harmadik vagy partnerországok részvételével folyó programok esetében, ha van ilyen)	Európai Integrációs Minisztérium, Szerbia		
Ellenőrző hatóság	Európai Támogatásokat Auditáló Főigazgatóság, Magyarország	Dr. Dencső Balázs	balazs.dencso@eutaf.gov.hu
Auditor csoport képviselői (harmadik vagy partnerországok részvételével folyó programok esetében, ha van ilyen)	Európai Támogatásokat Ellenőrző Audit Hatóság, Szerbia		
Az a szerv, amely számára a Bizottság kifizetéseket teljesít	Magyar Államkincstár	Jakab Szabolcs	igazolohatosag@allamkincstar.gov.hu

7.2. A közös titkárság felállítására vonatkozó eljárás

Hivatkozás: 17. cikk (6) bekezdés b) pont

Szövegmező [3500]

A partnerországok megállapodtak abban, hogy az Interreg AIPA III CBC Magyarország-Szerbia Közös Titkárságát az új, 2021-27-es időszakra az Interreg-IPA CBC Magyarország-Szerbia meglévő Közös Titkársága és a Szabadkán található Antenna Iroda alapján hozzák létre. A döntés értelmében a KT a Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft. (SZPO) keretein belül jön létre, míg a KT Antenna (KTA) létrehozása az Európai Integrációs Minisztérium felelőssége lesz. A KT az SZPO szervezeti struktúráin belül funkcionálisan független lesz; mindazonáltal a Társaság biztosítja a Program sikeres végrehajtásához szükséges adminisztratív támogatást, valamint horizontális szolgáltatásokat (pl. a Program monitoring rendszerének fejlesztésének és működtetésének koordinálása, szabályozási, jogi, szakmai, beszerzési, pénzügyi és ellenőrzési koordinációs támogatás).

A Program koordinálásában és végrehajtásában a KT szorosan együttműködik az Irányító Hatósággal (IH), és támogatást nyújt a Nemzeti Hatóságoknak (NH). Az IH és a KT akként kerülnek létrehozásra, hogy egyrészt biztosított legyen az együttműködésük, másrészt a nemzeti struktúráktól való függetlenségük. A KT a Monitoring Bizottságot (MB) is segíti feladatkörei betöltésében és feladatai végrehajtásában (többek között az MB ülések megszervezésében, bizottsági dokumentumok előkészítésében és kézbesítésében, a döntéshozatali folyamat támogatásában, és azok utókövetésében). A fentiek mellett a KT és a KTA is részt vesz a pályázók tájékoztatásában a finanszírozási lehetőségekről, segíti a partnerkeresést és projektfejlesztést, irányítja a pályázati folyamatot, támogatja a műveletek értékelésének és kiválasztásának folyamatát, és segíti a kedvezményezetteket működésük végrehajtásában.

A KT felelős a programszintű dokumentumok (pl. a pályázóknak és kedvezményezetteknek szóló iránymutatások, illetve az IH által – az MB jóváhagyása után – az Európai Bizottsághoz benyújtandó jelentések) elkészítéséért, a program végrehajtása során elvégzett értékelések koordinálásáért, valamint az információs és promóciós tevékenységek elvégzéséért.

A titkárság létszámát és a munkatársak képzettségét az előzőekben felsorolt feladatoknak megfelelően kell meghatározni. A Közös Titkárság munkatársi állományát a program partnerségre figyelemmel kell összeállítani. A KT munkatársait a Partnerországok egyetértésével jelölik ki. A KT vezetőjének személyéről a Partnerországok egy-egy képviselőjéből és az SZPO mint fogadó intézmény képviselőjéből álló választott bizottság dönt. A KT tagjait az egyes partnerországok egy-egy képviselőjéből, a KT vezetőjéből és az SZPO képviselőjéből álló bizottság jelöli ki. A KT munkatársai az SZPO alkalmazásában állnak majd.

A KT helyileg Budapesten működik, de a Titkárságnak lesz irodája Szegeden (Magyarország) is. A KT Antenna Szerbiában, Szabadkán lesz. A Titkárság létesíthet további irodákat Magyarországon és Szerbiában is.

A KT szervezetét és munkáját a KT vezetője koordinálja, az alábbi munkatársak közvetlen támogatásával:

- A KT vezetőhelyettese
- Programmenedzserek
- Kommunikációs vezető – más munkatárs(ak) vagy egy teljes munkaidős alkalmazott által betöltött munkakör
- Gazdasági vezető – más munkatárs(ak) vagy egy teljes munkaidős alkalmazott által betöltött munkakör
- A KTA vezetője
- A KTA programmenedzsere

A Közös Titkárság és a Közös Titkárság Antenna is a program technikai támogatásából kerül finanszírozásra. A programhatóságok pénzügyi irányításának részletes szabályait egyetértési megállapodás határozza meg.

7.3 Felelősségmegosztás a részt vevő tagállamok, és adott esetben a harmadik vagy partnerországok és TOT-ok között, az irányító hatóság vagy a Bizottság által elrendelt pénzügyi korrekciók esetében

Hivatkozás: 17. cikk (6) bekezdés c) pont

Szövegmező [10 500]

7.3.1. A Tagállam és a Partnerország közötti felelősségmegosztás általános szabályozása

A szabálytalanságok megakadályozása, feltárása vagy elhárítása, valamint a jogosulatlanul kifizetett összegek behajtása a Tagállam/Partnerország felelőssége.

A Tagállamnak/Partnerországnak a szabálytalanságok feltárásával és elhárításával, valamint az (EU) 1059/2021 rendeletének 52. cikke szerinti jogosulatlanul kifizetett összegek behajtásával kapcsolatos felelősségének sérelme nélkül az Irányító Hatóság biztosítja, hogy a vezető partnertől behajtásra kerül minden jogosulatlanul kifizetett összeg, vagy ha az Irányító Hatóság jogosult az ERFA/IPA Támogatási Szerződéstől elállni, és az uniós hozzájárulás teljes vagy részbeni visszafizetését követelni. A partnerek a vezető partnernek fizetnek vissza minden jogosulatlanul kifizetett összeget.

Amennyiben a vezető partnernek nem sikerül biztosítania a többi partner részéről a visszafizetést, illetve az Irányító Hatóságnak nem sikerül biztosítania a vezető partner részéről a visszafizetést, az a Tagállam/Partnerország köteles visszafizetni az Irányító Hatóságnak a partner számára jogosulatlanul kifizetett összegeket, amelynek területén az adott partner található vagy – Európai Területi Társulás esetében –, ahol a vezető partnert bejegyezték.

Amennyiben a behajtással kapcsolatban az Irányító Hatóságot eljárásjogi költségek terhelik, úgy a költségeket az eljárásért felelős vezető partnernek helyet adó Tagállam/Partnerország köteles megtéríteni, akkor is, ha az eljárás sikertelen.

A jogosulatlanul kifizetett ERFA/IPA támogatás visszafizetése az Irányító Hatóság által kiállított visszafizetési felszólítás kézhezvételétől számított 45 naptári napon belül a részt vevő Tagállam/Partnerország felelőssége.

Az Irányító Hatóság felelős a behajtott összegeknek az Unió általános költségvetésébe történő visszafizetéséért a részt vevő Tagállamok és Partnerországok közötti felelősségmegosztás alapján.

Az Irányító Hatóság köteles a vezető partnertől/partnertől/Tagállamtól/Partnerországtól behajtott összeget az Unió általános költségvetésébe visszafizetni.

Amint a Tagállam visszafizette az Irányító Hatóságnak a valamely partner részére jogosulatlanul kifizetett összegeket, saját nemzeti joga alapján folytathatja vagy megkezdheti az adott partnerrel szembeni visszafizetési eljárást. E célból az Irányító Hatóság és a vezető partner is átruházza az ERFA/IPA Támogatási Szerződésből és a Partnerségi Megállapodásból eredő jogait a Tagállamra/Partnerországra.

Ha a behajtási eljárás sikeres, a Tagállam/Partnerország az érintett összegeket felhasználhatja a Program nemzeti társfinanszírozására. Az ilyen nemzeti visszafizetések tekintetében a Tagállamnak/Partnerországnak nincs jelentéstételi kötelezettsége a programhatóságokkal, a Monitoring Bizottsággal vagy a Bizottsággal szemben.

Amennyiben a Tagállam/Partnerország az összegek visszafizetésére vonatkozó kötelezettségének az előzőekben meghatározott határidőre nem tesz eleget, az Irányító Hatóság minden további értesítés nélkül levonja az érintett összegeket a közös irányítási tevékenységek finanszírozásához kapcsolódó éves nemzeti hozzájárulásból. Egyúttal a közös irányítási tevékenységek finanszírozásához kapcsolódó nemzeti hozzájárulás a következő évre vonatkozó összegét a levont összeggel növelik.

A Tagállam és a Partnerország megállapodnak, hogy sem a vezető partner, sem pedig a program Irányító Hatósága nem köteles visszafizettetni a számviteli évben egy művelethez bármely ERFA/IPA alpból kapott, kamat nélkül 250 EUR-t meg nem haladó összegű, jogosulatlanul kifizetett hozzájárulást.

Amennyiben az előzőekben meghatározott összegek meghaladják a közös irányítási tevékenységek finanszírozására évente utalt nemzeti hozzájárulás összegét, és a Tagállam/Partnerország tartozik visszafizetéssel, úgy erre vonatkozóan a Bizottság – az (EU) 1059/2021 Rendelete 52. cikke alapján visszafizetési felszólítást ad ki, amelyet lehetőség szerint a Tagállam/Partnerország részére az ugyanazon programhoz nyújtandó következő kifizetésekből történő levonással kell teljesíteni. Az ilyen visszafizetés nem minősül pénzügyi korrekciónak, és nem csökkenti az Alapokból az adott Programnak nyújtott támogatást. A visszafizetett összeg a Rendelet 21. cikkének (3) bekezdésével összhangban címzett bevételt képez. (EU, Euratom) [FR-Omnibus].

7.3.2. A felelősségmegosztás szabályai

A Tagállam/Partnerország az alábbiak szerint vállal felelősséget:

- *Vezetővel vagy egyedüli partnerrel vagy partnerekkel kapcsolatos szabálytalanságok:*

A jogosulatlanul kifizetett összegekért a 7.3.1. pontban meghatározottak szerint mindenkor a Tagállam/Partnerország felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy az egyedüli partner vagy partner(ek) a jogosulatlan összeget egy másik Tagállam/Partnerország területén működő vezető partnernek már visszafizették.

A Tagállam/Partnerország a saját területén működő vezető partner vagy egyedüli partner vagy partnerek által elkövetett szabálytalanságokból fakadó pénzügyi következményekért olyan mértékben felel, ahogyan az ERFA/IPA követelés a Bizottság kifizetéséhez aránylik arra az időszakra vonatkozóan, amely a pénzügyi korrekció alapjául szolgál.

- *A közös irányító testületek szabálytalanságai:*

Az Irányító Hatóság, a számviteli funkciót ellátó szervés/vagy a Közös Titkárság intézkedéseiből és döntéseiből eredő szabálytalanságok esetén a Bizottsággal és a Monitoring Bizottsággal szembeni fennálló felelősség az Irányító Hatóságnak, a számviteli funkciót ellátó szervnek és Közös Titkárságnak helyet adó tagállamot terheli.

- *Rendszerszintű szabálytalanság – nemzeti szinten:*

Abban az esetben, ha a Bizottság vagy az Ellenőrző Hatóság olyan rendszerszintű hibát talál, amely egyértelműen a Tagállamhoz/Partnerországhoz köthető, az érintett Tagállam/Partnerország kizárólagos felelősséggel tartozik a visszafizetésért.

- *Rendszerszintű szabálytalanság – programszinten:*

Az olyan rendszerszintű szabálytalanság vagy programszintű pénzügyi korrekció esetén, amely nem kapcsolható egyértelműen a Tagállamhoz, illetve a Partnerországhoz, a Tagállam és a Partnerország a felelősséget egyetemlegesen, egyenlő arányban viseli.

• *Pénzügyi korrekció programszinten:*

Ha a Bizottság programszinten pénzügyi korrekciót állapít meg, a felelősséget az Irányító Hatóság, az Ellenőrző Hatóság és a számviteli funkciót ellátó szerv határozza meg. Főszabály szerint az ilyen korrekció megfizetéséért a Tagállam/Partnerország felelős. A Tagállam és a Partnerország a korrekciót olyan arányban köteles megfizetni, amilyen arányt az Ellenőrző Hatóság megállapított a Tagállam/Partnerország által jogosulatlanul érvényesített összegek tekintetében.

8. Az egységköltések, az egyösszegű átalány és a százalékos átalány alkalmazása, valamint költségfüggetlen finanszírozás

Hivatkozás: Az (EU) 2021/ ...⁺ rendelet (CPR) 88. és 89. cikke

10. táblázat Az egységköltések, az egyösszegű átalány és a százalékos átalány alkalmazása, valamint költségfüggetlen finanszírozás

A CPR 88. és 89. cikkének tervezett alkalmazása	IGEN	NEM
A program keretében az elfogadásától kezdve elsődlegesen egységköltések, egyösszegű átalány és százalékos átalány alapján térítik meg az uniós hozzájárulást, a CPR 88. cikke szerint (igen válasz esetén, kérjük, töltsse ki az 1. függelék)	☐	☐
A program keretében az elfogadásától kezdve költségfüggetlen finanszírozás alapján térítik meg az uniós hozzájárulást, a CPR 89. cikke szerint (igen válasz esetén, kérjük, töltsse ki a 2. függelék)	☐	☐

⁺ HL: Kérjük, a szövegbe írja be a ... dokumentumban szereplő rendelet számát [2018/0196(COD)].

FÜGGELÉKEK

1. térkép: A programterület térképe
1. függelék: Uniós hozzájárulás egységköltségek, egyösszegű átalány és százalékos átalány alapján
2. függelék: Uniós hozzájárulás költségfüggetlen finanszírozás alapján
3. függelék: A tervezett stratégiai jelentőségű műveletek felsorolása ütemezéssel együtt

1. függelék:-Uniós hozzájárulás egységköltések, egyösszegű átalány és százalékos átalány alapján

Sablon az adatok Bizottság általi megvizsgálás céljára történő benyújtásához

(Az (EU) 2021/1060 rendelet (CPR) 88. cikke)

A javaslat benyújtásának időpontja	

Ez a függelék nem szükséges, amennyiben a CPR 88. cikkének (4) bekezdésében említett felhatalmazáson alapuló jogi aktus által meghatározott uniós szintű egyszerűsített költségelszámolási módszer kerül alkalmazásra.

A. A főbb jellemzők összefoglalása

Prioritás	Alap	Egyedi célkitűzés	A teljes pénzügyi allokáció azon tervezett százalékos aránya a prioritáson belül, amelyre az egyszerűsített költségelszámolási módszert fogják alkalmazni	Térítendő művelet típus(ok)		Megtérítésre jogosító mutató		A megtérítésre jogosító mutató mértékegysége	Az egyszerűsített költségelszámolási módszer típusa (egységköltségek, egyösszegű átalány vagy százalékos átalány)	Az egyszerűsített költségelszámolás összege (EUR-ban) vagy százalékban (százalékos átalány esetében)
				Kód ¹⁴	Leírás	Kód ¹⁵	Leírás			

¹⁴ Ez a kód CPR I. mellékletében található 1. táblázatban található beavatkozási terület dimenziójának kódjára vonatkozik.

¹⁵ Ez a kód, adott esetben, a közös mutatóra vonatkozik.

B. Részletes információk művelettípusok szerint (minden művelettípusra kitöltendő)

Kapott-e az irányító hatóság külső vállalkozástól támogatást az alábbi egyszerűsített költségek meghatározásához?

Ha igen, nevezze meg a külső vállalkozást: Igen/Nem – A külső vállalkozás neve

1.1. A művelettípus leírása, beleértve a végrehajtás ütemezését ¹⁶	
1.2. Egyedi célkitűzés	
1.3. Megtérítésre jogosító mutató ¹⁷	
1.4. A megtérítésre jogosító mutató mértékegysége	
1.5. Egységköltségek, egyösszegű átalány vagy százalékos átalány	
1.6. Az egyszerűsített költségelszámolás mértékegységben vagy (százalékos átalány esetén) százalékban kifejezett összege	
1.7. Egységköltség, egyösszegű átalány vagy százalékos átalány útján megtérített költségkategóriák	

¹⁶ A műveletek kiválasztásának tervezett kezdő időpontja, valamint a műveletek befejezésének tervezett záró időpontja (a CPR 57. cikkének (6) bekezdése szerint).

¹⁷ A különböző költségkategóriákra, különböző projektekre vagy egy művelet egymást követő fázisaira kiterjedő több egyszerűsített költségelszámolási módszert magában foglaló műveletek esetében minden egyes megtérítésre jogosító mutató vonatkozásában szükséges az 1.3. – 1.11. mező kitöltése.

1.8. Az említett költségkategóriák a műveletre elszámolható összes kiadást lefedik? (IGEN/NEM)	
1.9. Korrekciós módszer ¹⁸	
1.10. A létrehozott egység elérésének ellenőrzése - ismertesse, hogy milyen dokumentummal (dokumentumokkal)/rendszerrel fogják ellenőrizni a létrehozott egység elérését - ismertesse, hogy ki és mit fog ellenőrizni a hitelesítések során - ismertesse, hogy milyen rendelkezéseket fognak alkalmazni a releváns adatok/dokumentumok gyűjtésére és tárolására	
1.11. A kívánttal ellentétes hatást kiváltó ösztönzők, a problémák mérséklésének eszközei ¹⁹ , valamint a kockázat becsült mértéke (alacsony, közepes, magas)	
1.12. A Bizottság által ezen az alapon várhatóan megtérítendő teljes összeg (nemzeti és uniós)	

¹⁸ Amennyiben releváns, kérjük adja meg a korrekció gyakoriságát és ütemezését, valamint valamely egyedi mutató egyértelmű hivatkozását (beleértve adott esetben az e mutatót feltüntető honlap elérhetőségét).

¹⁹ Felmerült-e a támogatott művelet vonatkozásában bármilyen lehetséges negatív következmény, és ha igen, milyen intézkedéseket (például minőség-ellenőrzés) fognak alkalmazni a kockázat ellensúlyozása érdekében?

C: Az egységköltések, egyösszegű átalány vagy százalékos átalány kiszámítása*

1. Az egységköltések, egyösszegű átalányok és százalékos átalányok kiszámításához használt adatforrások (ki állította elő, gyűjtötte össze és rögzítette az adatokat; hol tárolják az adatokat; határidők; validálás stb.):

2. Kérjük, ismertesse, hogy a CPR 88. cikkének (2) bekezdése szerinti javasolt módszer és számítás miért megfelelő a művelettípus esetén:

3. Ismertesse, hogyan végezték el a számításokat, különös tekintettel a minőséget vagy a mennyiségeket érintő feltevésekre. E melléklethez adott esetben statisztikai bizonyítékokat és referenciaértékeket kell felhasználni és kérelem alapján rendelkezésre kell bocsátani, a Bizottság által használható formátumban.

4. Kérjük, ismertesse, hogyan biztosították, hogy az egységköltések, az egyösszegű átalányok vagy a százalékos átalányok kiszámításakor csak elszámolható kiadást vegyenek figyelembe;

5. A számítási módszereknek, az összegeknek, valamint az adatok ellenőrzését, minőségét, gyűjtését és tárolását biztosító intézkedéseknek az ellenőrző hatóság vagy hatóságok általi vizsgálata:

2. függelék: Uniós hozzájárulás költségfüggetlen finanszírozás alapján

Sablon az adatok Bizottság általi megvizsgálás céljára történő benyújtásához

(Az (EU) 2021/1060 rendelet (CPR) 89. cikke)

A javaslat benyújtásának időpontja	

Ez a függelék nem szükséges, amennyiben a CPR 89. cikkének (4) bekezdésében említett felhatalmazáson alapuló jogi aktus által meghatározott uniós szintű költségfüggetlen finanszírozással térítendő összeg kerül alkalmazásra.

A. A főbb jellemzők összefoglalása

Prioritás	Alap	Egyedi célkitűzés	<i>Költségfüggetlen finanszírozással térítendő összeg</i>	Térítendő művelet típus(ok)		A Bizottság általi megtérítésre jogosító teljesítendő feltételek/elérendő eredmények	Mutató		A Bizottság általi megtérítésre jogosító teljesítendő feltételekre/elérendő eredményekre vonatkozó mutató mértékegysége	A kedvezményezett vagy kedvezményezettek számára tervezett visszatérítési módszer alkalmazott típusa
				<u>Kód</u> ²⁰	Leírás		Kód ²¹	Leírás		

²⁰ Ez a kód a CPR I. mellékletében található 1. táblázatban és az ETHAA rendelet IV. mellékletében található beavatkozási terület dimenziójának kódjára vonatkozik.

²¹ Ez a kód, adott esetben, a közös mutatóra vonatkozik.

B. Részletes információk művelet típusok szerint (minden művelet típusra kitöltendő)

1.1. A művelet típus leírása			
1.2. Egyedi célkitűzés			
1.3. Teljesítendő feltételek vagy elérendő eredmények			
1.4. A feltételek teljesítésének vagy az eredmények elérésének határideje			
1.5. A Bizottság általi megtérítésre jogosító teljesítendő feltételekre/elérendő eredményekre vonatkozó mértékegység			
1.6. A Bizottság általi visszafizetést kiváltó köztes eredmények (adott esetben) és a térítések ütemezése	Köztes eredmények	Tervezett dátum	Összegek (EUR-ban)

1.9. Teljes összeg (uniós és nemzeti finanszírozás együtt)	
1.10. Korrekciós módszer	
<p>1.11. Az eredmény (és adott esetben a köztes eredmények) elérésének vagy a feltétel teljesülésének ellenőrzése</p> <ul style="list-style-type: none"> - ismertesse, hogy milyen dokumentummal (dokumentumokkal)/rendszerrel fogják ellenőrizni az eredmény vagy a feltétel teljesülését (és adott esetben az egyes köztes eredmények) - ismertesse, hogy ki és hogyan fogja a hitelesítéseket (beleértve a helyszíni ellenőrzéseket is) lefolytatni - ismertesse, hogy milyen rendelkezéseket fognak alkalmazni a releváns adatok/dokumentumok gyűjtésére és tárolására 	

<p>1.12. Költségfüggetlen finanszírozás formájában felhasznált vissza nem térítendő támogatások/ A tagállam által a kedvezményezetteknek nyújtott vissza nem térítendő támogatás költségfüggetlen finanszírozás formáját ölti-e? [IGEN/NEM]</p>	
<p>1.13. Rendelkezések az ellenőrzési nyomvonal biztosítására</p> <p>Kérjük, sorolja fel az e rendelkezésekért felelős szerv(ek)et!</p>	

3. függelék: A tervezett stratégiai jelentőségű műveletek felsorolása ütemezéssel együtt – 17. cikk (3) bekezdés

<p><i>Szövegmező [2000]</i></p>
